

TOPLUMSAL BİR HASTALIĞA DÖNÜŞEN DEFİNECİLİK VE GERÇEKLER

Hoard Hunting That Have Become A Social Disease And Facts

Davut KAPLAN¹

¹Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Samsun, davutkaplan@gmail.com, orcid.org/0000-0002-5690-1639

Derleme Makalesi/Review Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
23.05.2024
Kabul/Accepted:
06.09.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1488917

Anahtar Kelimeler

Define, Defineci, Sahte Eser, Sahte Harita

Keywords

Treasure, Hoard Hunter, Fake Wrok, Fake Map

ÖZ

Define, defineci, definecilik, dedektör, exper, aracı, kaçak kazı, eski eser kaçakçılığı, geçmiş kültürleri yağmalamak, tahrip etmek ve eserleri yurt dışına satmak gibi çok farklı kelime, terim ve eylemleri her gün basın-yayın aracılığıyla, doğrudan şahıslardan duymakta veya görmekte, zaman zaman arazide (arkeolojik kazı alanlarında) şahit olunmakta ve duyulmaktadır. Ne yazık ki amacı aynı olan bu fiil veya eylemler Anadolu coğrafyasında her geçen gün artmakta ve önlemler yetersiz kalmaktadır. Define bulma amacıyla Anadolu kültür tarihini yağmalamak, tahrip etmek, yurt dışına satmak toplumda normal ve yapılması gereken bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Kullanılan aparatlar din, bu eylemleri yapanlar da Allah'a ve Peygamber'e inanan insanlar olunca işin içine dini semboller ve dualar da girmekte hatta bir kısım din adamları da bu olaylar içine dahil olmaktadır. Ne üzücüdür ki Anadolu tarihinde hiçbir zaman bu kadar büyük bir yağma görülmemiştir. Ne Romalılar Klasik Çağ'ın Hellenlerine, ne de Hristiyanlar putperest (pagan) Romalıların geçmişine bu kadar saldırmadılar. Bu yazı ile daha önce farklı uzmanlar tarafından değinilen definecilik özetlenmiş ve ardından da definecilik denen bu hastalıktan neden uzak durulması gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü başta 'define adı altında' gereksiz, bilinçsiz ve kaçak kazılar doğayı ve kültürel mirası yok ederken defineciler hayatlarını ve maddi birikimlerini kaybetmektedirler.

ABSTRACT

Every day, we hear or see many different words, terms and events such as hoard, hoard hunter, hoard hunting, detector, expert, intermediary, illegal excavation, smuggling of antiquities, plundering past cultures, being registered and selling products at home, from people through the press and publications, from time to time. time is read and heard in the field (archaeological excavation sites). Unfortunately, these acts or actions, which have the same purpose, are increasing day by day in the Anatolian geography and the precautions are insufficient. For identification purposes, plundering and transferring the Anatolian cultural program is considered a normal and necessary person to sell throughout the country. The equipment used is religion, and the people who perform these actions include religious symbols and prayers by people who believe in God and the Prophet, and even some men are included in these events. This amount of rainfall has never been seen in the history of Anatolia. Neither the Romans attacked the Hellenes of the Classical Age nor the Christians attacked the pagan Romans' past that much. In this article, the definition that was previously mentioned in a different way is summarized and then it is stated why this disease should be avoided. Because unnecessary, unconscious and illegal excavations 'under the name of describing' cause loss of life and financial savings of those who describe nature while there is no cultural production.

Atf/Citation: Kaplan, D. (2024). Toplumsal Bir Hastalığa Dönüşen Definecilik ve Gerçekler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 3, 1097-1114.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Davud KAPLAN, davudkaplan@gmail.com

1. Giriş

Define¹ ve defnecilik ile ilgili çok fazla yazı kaleme alındı ve çok rağbet görülerek dikkate alınmasa da bu zamana kadar değerli sözler sarf edildi (Uysal, 1985; Konyar, 2008.). İyi niyetle yapılmış bu çalışmaların bazıları defneciliği Osmanlı Hukukundaki yeri veya Osmanlı Dönemi defneciliği (Yaşa ve Açık, 2021.) ve eski eserler hukuku (Mumcu, 1969) açısından araştırma konusu olarak, bazıları T.C. 2863 sayılı yasa kapsamında suç olarak ifade ederken (Kuşcu, 2019), Kültürel Mirası tahrip, hastalık olarak üzerinde dikkatlice durmuşlardır. Çok az sayıda çalışma ise Anadolu Folklorunun bir parçası olarak defneciliği ve defnecileri Türk kültüründeki benzer unsurlarla karşılaştırmış (Şenesen, 2016; Yolcu ve Karakaya, 2017) ve benzerlikleri bulan yazılar ortaya koymuşlar fakat bir çoğunun amacı ve dili daha çok tespit, tanım ve önerilerden ibarettir, eleştirel değildir. Hastalığı (defneciliği) doğrudan teşhis ve çözüm üreten yazılar (Koşay, 1974; Özdoğan, 1993; Konyar, 2008) sayıca çok daha azdır. Dikkat edilirse eleştiri ve öneriler arkeolojiden gelmekte ve bu durum da bilgi ve bilinç düzeyinin kısmen mesleki hassasiyetle orantılı olduğu kısmen de bu bilincin bilimsel ortamda bile gelişmediği ve temelde eğitim sistemindeki yanlışlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Mezar soygunculuğu ve defnecilik günümüzün meselesi değildir. İlk insan toplumlarından itibaren mezara konulan hediye ve armağanların çalınması-soyulması ile başlar. Bu nedenle Erken Hanedanlar Dönemi'nden (MÖ.2900-2545) başlayarak Antik Mısır piramitleri² ve Anadolu'nun piramitleri olan yığma toprak Tümülüsler, bir başka açıdan da mezarı ve mezar eşyalarını hırsızlara karşı korumak için yapılmıştır. Antik çağda dahi hoş görülmeleyen bu düşünce, günümüzde tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak bütün topluma yayılmıştır. Görülmektedir ki bilimsel çalışmalar korkutucu boyutlara ulaşan bu hastalığı sadece araştırma konusu yapmışlardır. Arkeoloji bazen basit ve sade bir şekilde “bir bilimin katmanları”, açılmayı ve okunmayı bekleyen bir “kitap” olarak tanımlanır. Bu kitabın sayfalarını açmak ve okumak-anlamak için 2023 Yılı itibarıyla Cumhurbaşkanı/Bakanlar Kurulu Kararlı Türk Kazı Çalışmaları (158), aynı izinlerle yabancı kazı çalışmaları (29), Müze kazıları (61), acil çalışma gerektiren Müze Kurtarma kazıları (142), Türk Yüzey araştırması (101), Yabancı yüzey araştırması (5), sualtı araştırmaları (5), sualtı kazıları (5), Kamu yatırım alanı/Baraj kazıları (16), Çeşitli amaçlı sondaj kazıları (71) olmak üzere toplam 482 kazı ve 111 araştırma olmak üzere 593 yerde veya bölgede bilimsel araştırma ve kazı çalışması sürdürülmektedir.

Bütün bu resmi arkeolojik ve bilimsel/akademik kazı-araştırmalarına karşın, resmi olmayan, saygısızca geçmişi korkunç soygun-tahrip boyutlarında yağmalayan bir grup daha var: defneciler. Bazen kendilerini haklı göstermek için “devlet bizi bu duruma düşürdü, geçim derdi”, “biz de halk arkeologlarıyız” gibi saçma bahane ve sıfatlarla isimlendireseler de resmi ve bilimsel olmayan ve tamamen kayıt dışı bu yağma ve tahribat bütün insanlığın öfkelerini üzerlerine çekmelidir. Çünkü bir yanda insanlığın kitabına ait sayfaları dikkatlice açmaya ve okumaya çalışanlar, bir yanda ise hastalıklı defnecilerin bu geri çevrilmesi imkansız kitap sayfalarını yırttıkları bir faaliyet var. Hatta yırtılan kitap sayfasını yeniden bir araya getirmek ve resmi tamamlamak imkansızdır. Defneci demek bir diğer açıdan da tek bir örneği olan insanlığa ait bu yer altında saklanan kitabın ve insanlığın kültür katmanlarının sayfalarını yırtıp atan kişi demektir.

Arkeoloji ve arkeolojinin soruları ile ilgili M. Özdoğan'ın 1993 yılında arkeoloji ve defnecilik konusunda tespit ettiği eksiklikler (Özdoğan, 1993: 355-366), aradan 30 yıl geçmesine rağmen hala devam etmekte ve bu sorunlara yenileri eklenmektedir. Memleketin kalkınması için yapılan, yerleşim yerlerinde belediyeler başta olmak üzere hem kamu hem de özel kurum ve kuruluşlar, kent içinde ve doğada her bölgede yaptıkları kontrolsüz kazılar ile çok büyük tahribat yapmaktadırlar. İkinci tahribat ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın almadığı önlemler ve vermiş olduğu izinler ile defnecilerin ve bu hastalığa özenenlerin kaçak kazılarıdır. Defnecilik ve kaçak kazılara yol açacak her türlü yasal düzenleme yeniden gözden geçirilmeli ve hem eğitim hem de caydırıcı cezalarla bu sorunun üstesinden gelinmelidir. Bu yazının da amacı elbette tespit ve öneriler de içermekte fakat tahribat yapanlara uygun dil ile cevap vermek ve yaptıklarının anlamsızlığını vurgulamaktır. Aslında gerçek anlamda tahribat, yağma, soygunculuk ve defneciliğin sorumlusu devlettir. Halkı eğitmek, bilinçlendirmek devletin görevidir. Bu eğitimi istediği açıdan ve yöntemle verebilir. Eğitim-öğretimde

¹ Define kelimesi defn (örtmek, gizlemek, gömmek) kelimesinden türetilmiştir. Define'nin yaygın anlamı: yer altına gömülmüş altın ve değerli eşyadır. Bazen 'gömmü' kelimesi de kullanılır. Arapça karşılıkları ise 'hazine', 'rikâz' ve 'kenz'dir. Define bulmak amacıyla başta kazı olmak üzere her türlü faaliyeti yapana ise 'defneci' denir.

² Antik Mısır'da mezar soygunları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Joshua J. Mark, “Tomb Robbing in Ancient Egypt”, *World History Encyclopedia*, 2017.

müfredatında "eski eser" kavramı ve kapsamı doğru verilmelidir. Kendinden öncekine yabancı olmak, sahiplik duygusunun olmaması, bilinçsizlik, iletişim araçlarının kullanımında eksik ve yetersizlikler, ilgili bakanlığa ayrılan yetersiz-cüzi miktarda ödenek gibi çok sayıda sorunu çözecek yanlış düzeltilmesi ve doğrunun uygulanmasını içeren önlem alınabilir. Defnecilere ait forumlar ve internet siteleri, sosyal medya grupları veya videoları, kültürel mirası korumakla görevli Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ilgili kurum ve kuruluşlardan daha aktiftir. Kendi aralarında uzman dedikleri kişilerce eğitim artık internet aracılığıyla yapılmakta ve soru-cevap şeklinde her türlü sahte bilgi aktarımı topluma daha hızlı yayılmaktadır. Bugün teknik imkanlar, mesleki açıdan yetişmiş işsiz (farklı iş yapan) meslek sahiplerinin belgeleme, koruma, güvenlik vs görevlerde bulundurulması gibi imkanlar da oluşturulmalıdır. Yapılması gereken (İlgili Bakanlığa bağlı) kurumların içeriği ve işleyişini değiştirerek tek vücut halinde çalışmasını sağlamaktır. Buna adli makamlarla işbirliği ve cezalar da dahil. Aynı sorumluluk ikinci yazıda ifade edildiği üzere din (Kur'an) açısından da Müslümanlara verilmiştir.

2. Tahribatın Davetiyesi: Ertelenen Kazılar, Koruma Çalışmalarının Eksikliği, Yetersiz-Uygulanmayan Ve Hazırlanmayan Yasalar

Arkeolojik çalışmalar son yıllarda sayıca artış gösterse ve laboratuvar çalışmalarına ağırlık verilse de kültürel mirasın yağması da o oranda ve hatta daha fazla hızlanmaktadır. Kurtarma kazıları bir yana uzmanlardan oluşan büyük ve kapsamlı kazılarda da görüldüğü gibi zamansız, programsız veya ani gelişen bir kazı çalışmasının sonuçları çoğu kez başta maddi kaynak sıkıntısı olmak üzere yetersiz altyapı, laboratuvar ve teknik eleman sıkıntısı nedeniyle eksik ve sonuçsuz kalmaktadır. Son dönemlerde bazı yerlerin gelişen teknolojiye öne sürerek hiç kazılmaması gerektiği gibi farklı düşünceler de yaygınlaşmıştır. Buna karşın arkeoloji, yavaş ve dikkatli kazılarak ilerleyen bir çalışma olduğundan çalışmaların devam etmesi ve en azından kurtarma kazıları ve çalışan ekip için kazı tecrübesinin artması da, bu bilimin gerekçeli nedenlerinden biri olarak savunulmaktadır. Defneciler ise "biz daha iyi kazarız ve müzeleri eserle doldururuz" düşüncesini pervasızca alenen dillendirmektedirler. Bu felaket getirecek büyük bir sorundur. Ayrıca geçmişi bilme merakı farklı bir duygudur ve kazılar defnecilerden beklenmemelidir. Yukarıda kazı ve araştırma sayısı dikkate alındığında devlet maliyesini çok da zora sokmayacak bir uygulama ile kırsal kesim için güvenlik önlemleri-kadrolar tahsis edilebilir. Kültürel mirasın korunması da eğitim, sağlık ve güvenlik gibi son derece önemli bir konudur. Türkiye'de ortalama 18 binden fazla (18253) köy bulunmaktadır. Her 30 köy yerleşimine 1 kazı veya araştırma düşmektedir. Bu durum her iki ilçeye ortalama 1 kazının düştüğünü göstermektedir. Resmi küçük (köy-belde) yerleşim yerlerine eşit dağılmadığı halde sayıca oldukça düşük bilimsel çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar yasa da yer alsın da en azından koruma amaçlı bir öneri olarak küçük yerleşimlerde muhtarların görev ve sorumlulukları açısından kültürel mirasın korunmasına ağırlık verilebilir. Hatta her bir muhtarlıkta (önceden var olan ve köylüler tarafından finanse edilen) arazi bekçi uygulaması kadrolu ve görev bilincinde meslek sahiplerinden dahi seçilerek başlatılabilir.

Kurtarma ve mezar kazılarına yapılan itirazların nedeni ise geçmişten başlayarak günümüze dek çok sayıda mezarın soyulmuş olması ve mezar soygunculuğuna davetiye çıkarmasıdır. Defneciler tarafından kazılarak toprak yığımında terk edilen iskeletler yerine konya bile yeterli incelemenin yapılamaması, değerli eşyaların alınarak hatta mezar yapısının bile iyice çalışılmadan doğaya kaderine terk edilerek yeniden toprak altına gömülmesi, geçmişe ait olan bilgilerin kaybolmasına neden olmaktadır. Daha doğrusu gelişen teknoloji ile daha sonra kazılabilecek alanlar defnecilere değil, gelecekte bilimsel çalışma yapacak yeni nesillere bırakılmalıdır. Zorunluysa eğer, en azından daha sonra incelenmek üzere her yerleşim, yapı ve bireyden örnekler alınmalı ve saklanmalıdır. Aç gözlülükle mezar açmanın hiçbir anlamı yoktur ve defnecilerin iştahını kabartmaktadır. Çünkü büyüyen kentler ve dev temelli modern inşaatlar devam ettikçe sürekli çalışılacak hazır malzeme ortaya çıkmaktadır. Arkeolog veya benzer mesleki sıfatla bilimsel kazı yapanların hem bilime, hem vicdana, hem yasaya, hem millete hem de geçmişe karşı sorumluluğu olan bireyler olarak diğer meslek sahiplerinden farklı olduklarının bilincinde olmaları zorunludur. İnsan dair bilgi aramak yerine gösteriş amaçlı mezar kazıları ve görseli çekici olan mezar hediyelerini bilimsel çalışma diye sunmak, tanıtmak ve müze deposuna doldurmak doğru olabilir mi? Aslında sorumluluk açısından diğer bazı mesleklerle ortak özellikler de taşırlar. Tek çelişkili davranışları hem geçmişte yaşayan insana saygı duymaları hem de zaman zaman kendisinden bekleneni ortaya koyabilmesi için hızlandırılmış kazı yapmalarıdır. Bu bir yerde geçmiş değil kendi yaptıkları hatalarının, eksikliklerinin de gizlenmesine imkan tanır. Aceleciliği tıpta yapıda insan

hayatına mal olduğu gibi, dinde yaparsanız imanı ve hatta arkeolojide yaparsanız kültürel mirası tehlikeye atacak hatalardan kaçınılmalı veya hataları gizlememelidir.

Bununla birlikte bilimsel bir kazı her zaman en doğru yoldur. Arkeolojik çalışmalar sırasında tarımda ve inşaatta kullanılan farklı kazı malzemeleri vazgeçilmez araçlardır. Bu kazı malzemelerinin kullanım yerleri toprak tabakasının yapısına, çıkacak malzemeye ve kararı veren bilim heyetinin uygun görmesine göre değişir. İçerisinde kültürel kalıntı barındırmayan alüvyon, kum ve bahçe toprağı gibi dolgular en büyük malzeme sayılan kazma ve küreklerle yapılırken yapı zeminleri, duvar ve mezar içerisinde kullanılan kazı malzemeleri, dış fırçasından insan yüzünde kullanılan yumuşak fırçalara kadar rol değiştirir. Bilimsel kazılara ve özünde arkeolojiye yabancı sıradan vatandaş için bu malzemeler tehlikeli görülse de kaçak kazıcı ve definecilerin modern makine (kepçe, excavator, matkap, dinamit vs) tahribatı ile asla karşılaştırılmaz. Çünkü öncesinde alan araştırması yapan Arkeoloji bilimi, kazı, kayıt ve laboratuvar sistemi olan özel bir alandır³.

3. Definecilik, Kaçak Kazı Ve Eski Eser Kaçakçılığı

Vurgulanması gereken nokta İslam dünyasında (Orta Doğu) iki türlü tahribatın hız kazanmasıdır: Birincisi bütün canlıların yaşam alanı doğayı tahribat, diğeri ise geçmiş kültürlerle ait ve insanlığın ortak eseri olan estetik ve sanat eserlerinin tahrip edilmesidir. Bu ikinci işi yapanlar ise (bir kısmı yabancı) para hırsına kapılan meslek sahipleri, defineciler ve kaçak kazıcılarıdır. Bunları yönlendirenler ise toplayıcı, pazarlamacı ve Batılı alıcılardır⁴. Sözü edileceği üzere M. Kemal Atatürk'ün 1931 tarihli telgrafında bahsettiği defineler⁵ derken, günümüzün sapkın define düşüncesi ve definecilerden değil, eşsiz eserler ve arkeologlardan bahsetmektedir. Bugün en büyük rağbetin defineci, kaçakçı ve kaçakçılığa gösterilmesi, müsamahalı davranılması ne acıdır. İnsanlık tarihi geçmişte olmadığı kadar tahrip edilmekte ve defineciler tarafından yok edilmektedir. Sürekli gelişen ve sayısı artan teknik cihazlar, iş makineleri ve dinamitlerle patlatılan kaya mezarları, rölyefler, yazıtlar aslında Anadolu'nun geçmişinde şimdiki sahibi olan atalarımızın varlığının kanıtlarını ortadan kaldırmaktadır. Doğal kaya formunu bir nesne veya canlıya benzeterek, yorumlayarak define aramak hayalciliktir. Kaya yüzeylerindeki her bir çizik, kırık, delik veya ideogramın bir hazine işareti olduğu düşünce ve algısı, hastalıklı beyinlerin hayallerinden başka bir şey değildir. Üstelik bu işaretlerin yorumları için yüklü miktar para öderler. Defineci ile normal vatandaş, özellikle arkeologlar ile definecileri birbirinden ayırmak, aralarındaki farkı da insan bağlamında tanımlamak gerekir. Define her zaman vardır ve bugünde evin en ulaşılabilir noktası veya yastık altına konulmuş altınların beklenmedik bir nedenle yapı-bina veya evin yıkılması, yanması, yağması vs gibi nedenlerle çökmesi nedeni ile moloz altında kalır. Eğer felaket olduktan hemen sonra hayatta kalan altın sahibi, altınları bilen veya yağmacı varsa ilk iş altınları almanın peşine düşerler. Genelde savaş, yangın, kıtlık, işgal, yağma, zorla göç ve dinsel çatışmalar vb nedenlerle yanlarında taşımalarının tehlikeli olduğu düşünüldüğünde altın, para, değerli eşya ve mücevherlerini kendi belirledikleri bir yere gömerler. Olur da bir gün dönerlerse diye gömdükleri yeri, gömü çevresi veya şifreleyerek geçici de olsa garanti altına almak istemiş olabilirler. Ancak hiçbir kimse kendi malının yerini işaretlemez. Çünkü başkasına hediye etmek olur. Nedenleri farklı olsa da gömen kişi kendisine ait değerli eşyayı almaya başaramazsa bu define-gömü-para veya mallar, bugün olduğu gibi 'defineci' denen kişilerin aradığı değerli hazine olur. Ancak buraya kadar normal gözükse de -ki normal değildir- daha sonra değinileceği üzere definecinin define peşine düşmesinden daha

³ Arkeolojik çalışmaların kazı ve kayıt sistemi ile ilgili çok sayıda çalışma vardır. Arkeoloji Bölümlerinde ilk okutulan derslerden birisi budur ve uygulamalı olarak her şey arazide öğrenilir. Türk Öğrencilerin en sık başvurduğu eser, Veli Sevin'in 'Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı (Ankara 1995)'dir. Anadolu'da yapılan arkeolojik çalışmalarda başlıca sistemlerden söz eden bu el kitabı oldukça basittir. Arkeolojinin kapsamı, kullandığı tekniklerden gelişimine dek tek bir yabancı kaynağa (Bruce G. Trigger'in A History of Archaeological Thought, Cambridge University Press 2006) ve özellikle eserin kaynakça kısmına (References) bakılması yeterlidir. Ayrıca arkeolojinin yöntemleri konusunda şu eserlere de bakılabilir. Lewis Binford, *New Perspectives in Archaeology*, 1968; M. Shanks, *Experiencing the Past: On the Character of Archaeology*, London 1991; Hodder vd 1995, Ian Hodder, Michael Shanks, Alexandra Alexandri, Victor Buchli, John Carman, Jonathan Last, Gavin Lucas, *Interpreting Archaeology, Finding Meaning in the Past*, Routledge 1995; Colin Renfrew - Paul Bahn, *Archaeology: theories, methods and practice*, London 1996; A.Schnapp, *The discovery of the past: the origins of archaeology*, British Museum 1996; I. Hodder – S. Hutson, *Reading the Past, Current Approaches to Interpretation in Archaeology*, Cambridge 2004; Steven N. Archer – Keven M. Bartoy, *Between Dirt and Discussion_ Methods, Methodology, and Interpretation in Historical Archaeology*, Berkeley 2006; Thomas R. Hester, Harry J. Shafer, Kenneth L. Feder, *Field Methods in Archaeology*, Routledge 2009; Bjørnar Olsen, Michael Shanks, Timothy Webmoor, Christopher Witmore, *Archaeology: The Discipline of Things*, University of California Press 2012.

⁴ Hüseyin Karaduman tarafından hazırlanmış 'Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı', Ankara 2007' adlı çalışma bu konuda en kapsamlı yayındır.

⁵ "... memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmalî yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde e hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'î lüzum vardır..."

büyük bir sorunun da kaynağı burasıdır. Çünkü defneci kaçak kazı yapmaya isteklidir, meyillidir. Define ve defneci grubuna kaçak kazıcı ve –daha çok “müze soyguncusu” olarak bilinse de- soyguncuları da eklemek gerekir.

Define tanımı yapılırken de sürekli olarak tanım içerisinde bilinçli olarak “sahibi bilinmeyen para” ibaresi yerleştirilir ki başkasının malına emek vermeden ve kendi uydurdukları tanım üzerinden el koyabilsinler. Her malın-paranın sahibinin bilindiğini ise arkeoloji bilimi pekala öğretir.

Sahibinin her ne sebeple olursa olsun alamadığı bu defineler (gömülmüş değerli eşyalar), defneciler tarafından aranırken bu kez eski toplumların bireylerine ait son istirahat mekanı olan mezarlara göz dikmelerine sebep olur. Antik dönemdeki insanların ölümden sonra yeni hayatında kullanacağını diye birlikte gömdüğü-gömdürdüğü mezar eşyaları ve mezarları, tahribatın birinci nedenidir ve safça ve basitçe ‘define’ arama ile başlanır. Her ne kadar yasal dense de yasal olmaması gereken ve sayıca çok az kişi tarafından yapılan ‘izinli defnecilik’ Anadolu coğrafyasının toplu yağmasına ve tahribine en büyük nedendir. Hatanın yolu bu şekilde açılmıştır ve her ne kadar kısmi ceza yaptırımları olsa da defneciler için bu ceza bir ödül olarak onurla dillendirilmektedir. Defnecilerin faaliyet alanında veya el geçirilen arkeolojik eserlerin bilirkişi raporlarına dayanarak aldıkları bu cezalar yeterli değildir. Daha vahim olanı bilirkişilerin de bu işe maddi açıdan yaklaşmaları ve uzmanı olmadıkları halde her malzemeye bilen kişi olarak koşuşturmalarındır. Sözde bilen ancak gerçekte bilmeyen bu kişilerin suçsuz vatandaşların ceza almalarına da sebebiyet verdikleri bilinmelidir. Bu nedenle kültürel mirasa her ne maksatla yaklaşan olursa olsun yaptığı işin nereye varacağını hesap etmesi gerekir.

Sonuçta kaçak kazıların, define tahribatlarının önüne geçilememektedir. İlgili başlıklar altında değinileceği üzere defnecilik-yağmacılık-kaçak kazılar- tahribat kazıları halk arasında o kadar yaygınlaşmıştır ki her yerleşimde (köy, kasaba, mahalle vs.) birkaç kişi değil her muhatap olunan beş kişiden dördü defnecilikle ilgilenmektedir. Geri kalan ise kulak kabartarak defneci muhabbetleri ile tehlikeli gruba katılmaktadır. Defnecilikten uzak duranlar ise ya bu uğurda her şeyini harcayan ve hiçbir şey elde edemeyenler ile bunlardan ders alan çok az kişidir.

Resmi kazı yapan kişi önce vicdana, bilimsel çevreye ve devlete hesap veren kişidir. Defneci ve kaçakçı ise devlet malına, insanlığın ortak mirasına zarar veren yaptığı gizleyen-gizlemeyen vicdan ve yasa tanımayan, uyuşturulmuş-esir edilmiş, yaptığı farkında olmayan, düşünemeyen kişidir. Bir diğer ifade ile defnecilik, geçmişe ait hikayelerden etki ile zenginlik hayali kuran, ekonomik açıdan yetersiz ve fakir olanların kısa zamanda zengin olma düşüncesidir. Bir defneciye bu hastalıktan kurtulması gerektiği konusunda verilen nasihat, öğüt, tavsiye, uyarı vs hiçbir işe yaramaz. Onun düşünce dünyasında sadece altın vardır ve tek bir amaç uğruna uyuşturulmuş biçimde hareket eden tek hasta insan tipidir. Bu düşünce ise inanç, cin, tılsım ve büyü ile zaman zaman güçlü dini unsurlar ile birleştirilerek bilinçsiz insanların boş muhabbetlerine konu eylemlerdir ve tamamı defnecilik ve kaçakçılıktır.

Dolayısıyla geçmişi hangi sebeple olursa olsun -yasadışı ve bilimsellik dışında- yapılan her kazı kaçak kazıdır, tahrip eden ve eserlerini satan kişi defneci ve eski eser kaçakçısıdır (hırsız). Birçok yazıda yasalara dayanarak ‘bilimsel değeri haiz olmayan şeyler’ ifadesine sığınarak defnecilik yapılmaktadır. Bilimsel değeri kim tespit edecek ve bu değeri biçmek hangi defneci veya kimin haddinedir?. Osmanlı Devleti’nin son evresi bir kenara, 20-30 yıl önce kullanılan etnografik eserler Halk Bilimi uzmanları tarafından bilimsel olarak çalışılmıyor mu? Folklorik eserler bilimsel değilse neden üniversitelerde kürsüleri, müzelerde seksiyonları var? Bu geçmişe dönük zaman sınırlaması saçmalığından vazgeçilmelidir. Ayrıca bugün Müzeler ve müzeciler kendi sorunları çözebilmiş değillerdir. Müzecilerin denetimindeki ‘yasal define izni’ni sit alanlarının derecesini sürekli düşürerek imara açan müzeciden beklemek felakettir. Define kazısının başında durması için eleman veren üç ayrı bakanlık, boş işlere eleman vermek yerine ören yerlerinin güvenliğini pekala sağlayabilir.

Define hastalığı sonucu başlayan eski eser kaçakçılığı, geçmiş veya yaşayan toplumun hem doğal hem de kültürel mirasını, değerlerini, kimliği olan kültür ve tabiat varlıklarını bilimsel amaç gütmekten sadece maddi kazanç elde etmek için yağmalayarak yurt dışı veya yurtiçinde satılmasıdır. Bunların dışında müze veya cami gibi anıt yapıları soyan, el yazmalarını çalan, kültürel eserleri toplayan ve satanlar da geçmişe düşman, kültüre düşman ve yabancı olanlardır. Bir piramit gibi eski eser kaçakçılığında en alt kademede defneci, kaçak kazıcı ve soyguncular yer alır. Bu grup, emeği sömürülen tam bir hamaldır. Eserleri toplayanlar ise ekonomik açıdan çarpılmıştır. Pazarlayanlar (vatan ve kültür düşmanları) ise en zirvede yer alırlar. Defnecilikteki bu farklı işleviş sisteminde her kademe ya kendini güçlü görerek, ya haklılığını öne sürerek, ya parasıyla ya da zekasıyla

halkı kandıran kaçakçılardır. Ancak bu yağmaların ve soygunların her zaman yapılmasına rağmen, artarak öne çıktığı belirli dönemler vardır.

En eski tarihi eser kaçakçılığı örnekler -genelde bugünkü ile aynı olmasa da- eskiye ait değerli kültürel malzemenin yağması açısından benzerdir ve hatta daha yıkıcıdır. Genelde Akdeniz ve çevresinde ortaya çıkmış Mısır krallıklarından Mezopotamya'da kurulmuş devletlere ve Roma devletine kadar her devlet, savaş ganimeti olarak elde ettikleri coğrafyayı kültürel eserler açısından yağmalamıştır⁶. Savaşlar sonucu elde edilen ganimetler de çok büyük boyutlu yağmalardır ancak gerçek anlamda eski eser kaçırma 17.yy'dan 20.yy ikinci yarısına kadar devam eden Avrupa'da zengin koleksiyoncular tarafından ve daha sonra da müze çalışmaları kapsamında yapıldığı görülür. Bu kaçakçılığın en iç acıtan örneği bir Alman olan H. Schliemann'ın Homeros destanlarından yola çıkarak Troia kentini kazması ve eserleri yurt dışına kaçırmasıdır. Avrupalıların amacı kökenlerini Yunan ve Roma kültürlerinde görmeleri ve bu kültürlerle ait eserleri ise toplamaya çalışmalarıdır. Bugün hala bu düşünce devam etmektedir.

Türkiye'nin bazı bölgelerinde o kadar büyük tahribat yapılmaktadır ki geçmişe ait tüm insanlığın izleri kaybolmaktadır. Sadece pagan kültürler değil, hatta Osmanlı Dönemi yerleşimleri bile ortadan kaldırılmaktadır. Osmanlı Dönemi'ne ait kültür tabakası ve izleri, geçmiş insanlığın kitabındaki en üst sayfasında yer aldığından ilk önce ve geri dönüşü olmayacak şekilde yok olmaktadır. Anadolu'nun her bir noktası geçmişe ait kültür varlıkları, ören yerleri, yerleşimler ve höyüklerle doludur ancak arkeolojik çalışma sonucu ortaya konan belgeler göz önüne alındığında belirli bölgelerde sanki geçmişe ait bir şey yokmuş gibi, isim olarak belgelenmiş kültürel miras sayısı düşük görülür. Bunun nedeni ya bölgede araştırma ve kazı yetersizdir ya da aşırı tahribattan veya kaçak kazılardan dolayı yok edilmişlerdir. Kaçak kazı illa sıradan bir vatandaşın höyük veya tümülüse açtığı çukur değildir. Daha büyük yağma bilinçsiz yöneticiler ve özel şirket ve kişilere ait makineler ile de yapılmaktadır.

Kaçak yollardan ülke dışına çıkarılan eserler için çözüm, eseri getirmek değildir. Bu eserleri getirmek için harcanan zaman, para, iş gücü vs doğrudan üç hatanın sonucudur: eğitimsizlik, yasaların veya cezaların yetersizliği. Eğitimle ve çok az bir masrafla bu işin üstesinden gelmek imkan dahilinde iken, eğitim ve yasalarla ciddi önlemler almamak en büyük eksikliklerdir. Eğitim olmadığı sürece, her ören yerine, her tarihi ve kültürel mirasın başına gece-gündüz bekçi tutsanız dahi hem geçmişiniz defineciler tarafından tahrip edilmeye devam edecek hem de geri getirmek veya korumak için yüzlerce kat daha fazla masraf yapacaksınız. Bu masrafları devlete yüklemek yasal olabilir ancak bu masrafın her bir kuruşu, yasaları eksik yapanlar-yapmayanlar, bu yanlış düşünceler, kaçakçılar için gönül rahatlığı ile haramdır.

4. Sahte Eserler

Geçmişe ait olan yani arkeolojik eserlerin sahtesinin yapılmasının yani taklit olarak üretilmelerinin tek bir amacı vardır: insanı aldatmak veya kandırmaktır. Amaç az bulunan veya çok rağbet gören -yani insanların değer verdiği eserleri- özgün (orijinal) eser imiş gibi satarak para kazanmaktır. Bazen sahte eser ve özgün eserler karıştırılır veya uzmanların da kafasını karıştırmak için birebir kopya edilir. Arkeolojik çalışmalar sonucu elde edilen eserler üzerinde de bu sahtecilik yüzyıllardır devam etmektedir⁷. Sahte eserler, sadece sanat eserleri değil, defineci ve cahili kandırmak için yemdir.

⁶ Romalı general diktatör Sulla Atina'da Olympieion'un Korinth başlıklarını görünce adeta kendinden geçmiş ve MÖ.85'te Atina'da bulunduğu sırada bu görkemli tapınağın birkaç sütununu Roma'ya göndermiş ve bu sütunlar Capitol'de Jüpiter Tapınağı yapımında kullanılmıştır. Bu sütunlar daha sonra Roma mimarisinde Korinth tipi başlıkların da yaygınlaşmasına sebep olur. Akurgal 1995, s.211; Teos'lu Apellikon'un MÖ.100 civarında Aristoteles'ten büyük bir ücret karşılığında satın aldığı kütüphane de yine Sulla tarafından Roma'ya taşınmış ve Tyrannon adlı bir bilgin ise bu kitapları yeniden düzenleyerek yayınlamıştır. Akurgal 1995, s.315.; Eskiye ait olanlar ile tarihi olayların iç içe geçtiği aynı zamanda Roma'nın yağmacılığını anlatan bir başka kaynak ise Strabon'dur. Bir Roma politikası olarak işgal edilen topraklara kendi vatandaşlarını yerleştirmesinde Korinth kenti de sayılmaktadır: "Uzun süre boş kalan Korinth kenti doğal yapıya sahipti. Tanrı Caesar bu kente büyük kısmı azaltı olan yeni göçmenleri yerleştirdi. Bu insanlar kenti ve mezarları alt üst ederken kabartmalı vazo ve bronz eserleri topladılar. Göçmenler bu eserlere hayran olunca neredeyse bütün mezarları karıştırdılar. Ele geçirdikleri bütün eşyaları çok pahalıya sattılar. (öyle ki) Roma Nekrokorinthialılar (eserler) ile doldu. Özellikle mezarlarda çıkarılan eserlere ve seramiklere bu ismi verdiler. Önceleri bu Korinth bronzları değerli görüldü fakat daha sonra rağbet görmedi ve seramikler de bulunamadı. Ele geçen seramikler ise kalitesizdi" (Strabon VIII.6); Anadolu'nun bir başka yağma dönemi ise Bizans'ın başkenti Constantinopolis'in Haçlı seferleri ile zenginliklerinin elinden alınmasıdır. Roma'dan kalan sütunlar ve metal kaplamalarından dini yapıların iç dekorasyonuna kadar en büyük yağma bu dönemde yapılmıştır. Bütün bu yıkımlar ve Bizans halkının kenti terk etmesi ile kimliği kaybolan kent Osmanlı Devleti ile hem geçmişini ile ayakta kalmış hem de bugünkü kimliğine kavuşmuştur.

⁷ Örneğin Marcelino de Sautuola 1879'da Kuzey İspanya'da Altamira mağara resimlerini keşfettiğini söylediği halde kimse inanmamış ve De Sautuola'nın anlatımlarından hareketle yapılmış sahte eserler oldukları ifade edilmiştir. Gerçek kaşifin ölümünden daha sonra benzer mağara resimlerinin keşfi ile anlaşılmıştır. Özellikle 18.yy ve sonrasında Avrupalılar tarafından eski eserleri başta mezarları yağmalamak

Sahte eserleri ayırmak dış görünüş açısından zor olabilir. Çünkü sahteciler eskitilmiş görüntüsünü toprak altında bekleterek, tebeşir tozuna yatırarak, ya da tavuk gübresi gibi organik madde içinde tutarak renk ve doku açısından kalker benzeri tabaka görüntüsü verirler. Bu sahte eserlerin bazılarında antik çağın zarafetinin zıttı bir kaba işçilik görülür. Bazı sahte eser veya kopyalar ise antik dönem teknolojisi kullanılarak özgün esere en yakın hatta birebir kopyası olarak üretilir. Bazen de tahrip olmuş veya zarar görmüş eserleri onarır ve kayıp olan kısımlarına ise alakası olmayan ilgisiz parçalar eklenerek (pastiş) sağlam ve özgün eser diye satılır.

Bazı eserlerin sahte oldukları gözle bile görülebilir. Bunun için özgün eseri tanımak yeterlidir. Renk ve doku hatta bezemelerden yola çıkılır. Buna kopyacının el becerisini de katmak gerekir. Bazen de uydurma bezeme ve yazıt eklenir. Örneğin Eski Mısır mezarlarının en yaygın buluntularından olan ve ölen kişinin öteki dünyaya yolculuğunda eşlik ettiğine inanılan *uşabti* figürleri çoğu kez yazıtlıdır. Bu özgün eserlerin kopyaları üzerinde stil farkları ve anlaşılmayan yazılar eklenmiştir.

Eski ve yeni eser arasındaki farkı teknik işçilikte bulmak mümkündür. Ancak sahte eser üretenler veya kopyacılar antik teknolojiyi çok iyi öğrendiklerinden el becerileri yardımıyla da destekleyerek inandırıcı eserler ortaya koyarlar. Bu antik teknolojiyi kullanan ve ileri yetenekle üretilmiş sahte eserler ise ısı uyarımlı ışımaya (TL) ile tespit edilebilir. En aldatıcı ve yanıltıcı sahte eserler, elle yontulmuş ve ticari amaçla farklı kültürden gelmiş özgün eserlerin taklitleridir. Kalıp yapımı eserler ise daha çok malzemedeki fark edilmektedir. Buna karşın antik çağın en gözde eserlerinden olan Yunan vazoları üzerine uzun süre çalışılmış olması, tekniği özgün olan bu eserlerin de sahtelerinin özgün eserden ayrılması zordur. Defnecilerin gömdüğü ve sonra bulduğu-buldurduğu eserlerde mekan ilişkisi, zaman-tarihsel bağlam, stil farkı, malzeme ve teknik gibi bir dizi fark-uyuşmazlık görülür. Ancak bazı eserleri tespit etmek yine de bilimsel çalışma ve uzmanlık gerektirmektedir. Başta bunlar içerisinde dolandırıcılığın daha derin örnekleri olan sahte haritalar gelir.

5. Sahte Haritalar

Sahte eser sahipleri veya üreticilerinin cahil insanları dolandırmanın bir başka numarası da sahte haritalardır. Amaç sahte eserleri özgün (orijinal) eserler gibi değişik yolla insanlara pazarlamaktır. Çoğu kez sahte haritaları desteklemek için veya define yeri gösteriyor denerek bu haritalar hazırlanır. Bu düşünce genelde mübadele yani Rum ve Türk halklarının değiş-tokuşundan sonra çok daha yaygınlaşmıştır. Özellikle Rum ve Ermeniler tarafından saklanmış sözde gömü yerleri plan ve haritalarla süslenmekte ve ilgi uyandırılmaktadır. Türkiye'ye atasının yurdunu, köyü veya evini ziyarete gelenler için 'define arıyor' diyerek, gelen kişinin hal ve hareketlerine dikkat kesilmek bu düşünceden kaynaklıdır. Genelde başta çobanlar olmak üzere kırsal kesimde yaşayan ve arazide çalışan insanların sonradan anlatımları sürekli olarak abartılıdır ve bir hikaye gibi "almıştı", "çukurda güveç şekli hala duruyordu", "bir de gördüm ki mezar yeni kazılmış" gibi ifadelerle dilden dile dolaşır. Benzer hikayeler içerisinde köyden kente göçen ve kendine bir iş kuran veya ev alanlar için de geçerlidir. Genelde "define buldu", "evvelinde çulsuzun biriydi", "gömü olmasa nereden alacaktı evi" gibi sözler tamamen hikayedir. Basit bir soru ile bu sahteciler ve haritalarının ne işe yaradığını her bir defneci kendisine sormalıdır: madem çok değerli hazineyi gösteren bu harita ellerinde ise neden kendileri defineye ulaşmıyor veya elde edemiyorlar?

Başta kırsal kesim olmak üzere defnecilerin ellerinde çeşitli haritalar dolaşmakta ve başkalarından gizlenmektedir. Genelde meraklılar arasında yüksek fiyata alınıp satılan bu haritalar birbirlerinin benzeridir. Bu haritalar sahtedir ve bazı açığızler, sahtekarlar ve dolandırıcılar tarafından yapılmakta ve halk soyulmaktadır. Gerçi dolandırılanlar dolandırılma cezasını hak etmektedirler ancak halkın saflığından ve meseleye ilgisinden yararlanmak ise vicdansızlıktır. Nedense hep kısa yoldan zengin olmak isteyen garibanlar dolandırılmakta ve kısa zamanda maddi açıdan dibe vurmaktadırlar. Örneğin önce ve öncelikle kırsal kesime gelerek orada yaşayanları tanımak ve güvenlerini kazanmak bir defneci için uzun zaman olsa da halk ile ilk iletişim kurulduğu için önemlidir ve kesenin ağzı her zaman açıktır. Zaten hazırlıklı gelen bir sahtekar dolandırılmaya yatkın ve saf insanları seçer ve tüm oyunu baştan kurarak-planlayarak oynar. Önce tarla veya arazisine sahte eserleri gömerek işe başlar. Tuzağın ikinci aşaması meraklısına tarlasında define olduğunu

eski Romalıları bile geride bırakmıştır. Bu çılgınlığın en güzel örnekleri MÖ.3-2.yüzyıla ait Tanagra pişmiş topraktan (terrakotta) kadın heykelticileridir. Çekicilikleri ve tipleri değişik olan bu kadın heykelticilerine talep artınca sahteleri yapılmış ve hatta kırık olanlar tamamlanarak özgün eser olarak satılmıştır. Tanagra ve benzer heykelticilerin sahtelerini genelde kilin rengi, giysi kıvrımları ve ikonografiye uygun olup olmamasından ayırmak mümkündür. Bu sahteciliği heykelden sikkelere (para) kadar farklı sanat eserlerinde görmek mümkündür.

gösteren bir harita satmaktır. Bunun için önceden hazırladığı ve kendi gömdüğü sahte eserleri gösteren haritayı ortaya çıkarır. Sözde defineyi bulduran haritanın doğruluğuna sevinen köylünün defineciye de güveni tamamlanmıştır. Sahtekar, bir başka define haritasının daha olduğunu ancak bunun için yüklü miktarda para ödenmesi gerektiğini söyleyerek köylünün tarla, traktör, ev ve hayvanlarını sattırır. Açıkgozlülük yapan defineci kısa zamanda ortadan kaybolur. Sahte eser meselesi ve amacı bu kadar basittir. Son dönemlerde erken yaşta emekli olanların emekli ikramiyelerine iştah kabartan sahtekarlar da göze çarpmaktadır. Sahte haritaların bir başka özelliği ise meraklılarının ezbere bildiği ve gömüye işaret eden bazı resim ve şekillerdir. Bunlar ya haritalar üzerine işlenir ya da daha önceden bir yerli taş veya kaya üzerine kazınır. O kadar inanmışlardır ki sahte harita ile tonlarca altının yerini belirler ve hatta Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden izin alarak "define kazısı" yaparlar. Sonuçta hem maddi birikimleri hem de hayalleri boşa gider. Bazen kazı izni alamazlar çünkü kazacakları yer bir höyük veya ören yeri olabilir.

6. Üç Harfliler, Büyüler, Muskalar ve Sahte Hocalar

Bilimsel arkeolojik mezar kazılarında en dikkat edilen noktalardan birisi de bizden önce ve bizim gibi yaşamış ve gömülmüş bir kişinin cesedinin ortaya çıkarıldığı bilincine sahip olunmasıdır. Gömü aşamaları dikkate alınarak belgeleme yapılarak açılır. Mezarın veya cesedin korunma durumu iskeletlerden ibaret görülse de mezar içerisinde ve dışında nelerin özgün ve canlı kaldığı bilinemez. Ritüelik bir çok bulgu da kaybolur. Çok soğuk kesimlerde, çöllerde ve oksijensiz ortam olan bataklık gibi yerlerde kısmen sağlam cesetler de çıkabilir. Geçmişin salgın hastalıkları ve bazı virüsleri de canlı olabilir. Hangi virüs veya bulaşıcı hastalık taşıyan mikrobun ne kadar hayatta kalacağı bilinmediğinden mezar kazılarında tedbirli olunmalıdır. Arkeolog ve Antropolog ölümlerinin sayısı çok az olsa da bu tür uyuyan mikropları kapmaları da ölüm nedeni olabilir. Buna benzer tehlikeler defineciler için de geçerlidir. Özellikle oksijensiz kanal, mezar, sarnıç ve mağaralara girenlerin zehirlendikleri, bayıldıkları ve hatta (çoğu kez göçük olsa da) öldükleri bilinmektedir. Bu açıklamanın nedeni toplum içerisinde bazı mezarların "büyülü", "lanetli", "okunmuş", "cinler sahiplenmiş" gibi benzeri düşüncelerle gizem kazandırılmaya çalışılmasıdır.

Sözde defineye ulaşamıyor veya sonuç alınmıyorsa defineci ve kaçak kazıcıların inancı değişir. Başarısızlığın bahaneleri hazırır. İddia ettikleri gömü veya definenin "cinler koruyor" diyerek cinlerle anlaşmaya çalışmaları da dini alet etmelerine sebep olur. İşin sonunda defineci ve kaçak kazıcı eli bol dönünce çevredekilere karşı mahcup olduğundan, erkeklige laf söyletmediklerinden ve dahası defineci mesleğinde beceriksizliğinden ve define aramanın boş iş olduğunu dillendirmekten korktuğundan çeşitli bahaneler de hazırlamıştır: "cinlerin elinde alamadım", "sahipli mal", "üç harflilere ait", "toz oluverdi" gibi düşüncelerle kendilerini avutmaktadırlar. Aslında bu inancın nedeni, olmayan gömü veya defineyi çıkarma uğraşları ve başarısızlıklarıdır. Olmayan define üzerinden cinleri kovmak, define üzerinde tılsım, büyü olduğunu düşünmek-inanmak, köpek ve kurbağa, arı, köpek gibi hayvanların define için kazı yapanların etraflarını sarması ve seslenmeleri, bu hayvanları uzaklaştırmak veya cinleri uzaklaştırmak için hoca tutmak, definenin taşındığı daha aşağı veya farklı yere götürüldüğü inancı tamamen uydurmadır. Zaman zaman kendi aralarında "nal toplamak" değini kullanmaları da doğada gezen hayvanların tırnağından düşen nalların yüzeye yakın toprak tabakasında sıkça bulunmasından kaynaklıdır. Benzer bir başka buluntu günümüzün metal çivileridir. Olmayan bir işin peşinden koştuktan ve para harcandıktan sonra defineci-cinciye teselli için geriye hikaye uydurmak kalmaktadır. Bunun için en ideal yol cinleri aracı yapmak ve kahvehane muhabbeti ile meraklılara satmaktır.

En yaygın örneklerden biri gömülü altınların küflenmemesi için cinler tarafından havalandırmak için senenin özel günlerinde ve geceleri birkaç yüz metre gökyüzüne savrulduğu inancıdır. Eğer bir insan koşar da ters tuttuğu şapkasına bir tane düşmesini sağlayabilirse tüm cinler kaybolacak, altınlar ise toprak üstünde kalacaktır. Bu tür hikayeler boynunda değırintaşı ile gökkuşağı altından geçenin erkekse dişi, dişi ise erkek olacağı inancı ile ya da gece 'alkızı' denen ve dünyadaki kadınlardan daha güzel varlıkların gece ahırda atın yelelerini örerken metal bir iğne ucu gösterildiğinde kaybolmadığı ve iğneyi gösterene tabi olduğu inancı ile aynıdır. İslam'da büyü, muska, tılsım ve fal gibi inançlar şeytan işi olarak tanımlanıp kesin yasak (Bakara: 102; Taha: 69, Yunus: 77) olmasına karşın cinlerle anlaşma ve saf insanları kandırma için yine Kur'an'a başvurulur. Çünkü Kur'an'ı bilmediği için kulaktan duyduğu din, insanın en yumuşak karnıdır.

Definecilerin ilk kullandıkları kazı malzemeleri kazma-küreklerdir. Define bulmak için teknik cihazları ise muska, sarkaç-şakül, bakır çubuklar, bir servete mal olan dedektörler ve çatal biçimli ağaç dallarıdır. Büyü ve muskalar

dışında bir başka yöntem ise hazine, gömü ve define gösterecek bir rehber ihtiyacı duyulur veya bu konunun çobanlara gösterildiğine inanılmasıdır. Bu rehberlerden bazıları keçi, köpek, deli dedikleri kadın ve ayetlerin yazılı olduğu bakır kızın elbisesinden parçaya sarılı muskanın kanadına asılı olduğu çatal ibikli-tepelikli horozdur. Muskalı horoz haftanın son günü (Pazar) güneş batarken definenin olduğu iddia edilen yere bırakılır ve eşelendiği yer kazılır. Diğer define ipuçları için uygulamalar ise tarlakuşunun yumurtasının öldükten sonra gömülmesi, Kara kedinin gözünün çıkarılması ve kurutulması ve rüyaların yorumlarıdır.

Büyü ve muska işi biraz da dini bilgi gerektirdiğinden imam ve hocaları da bu işe alet etmekte ve hatta zamanla bazı din adamlarının da define peşinde koştukları görülmektedir. En kahredici yanı ise zamanlarının bol olduğu anlaşılabilir camiden çıkan kişilerin de kazı yapılan yerin başına gelerek konuya kaçak kazı veya defineci mantığıyla yaklaşması ve çıkan malları paylaşma teklifini dillendirmeleridir. Definenin cinler tarafından gömüldüğü ve korunduğu inancı olduğundan çarpılmamak için hem muska yazılmakta hem de dualar okunmaktadır. Aslında cinlerin sahip oldukları defineleri aramak ve kazmak gizli bir ritüel veya tören gibidir: Herkesin ortasında bu konu konuşulmaz, gizli kazılır, etrafa söylenti olmaması için sır gibi saklanır ve sadece ortaklar birlikte kazabilir. Bunlar haritacı, maddi destekçi ve define meraklısı gibi farklı tiplerdir. Genelde günümüzde de kullandıkları aletler zemini kontrol için kullanılan bir insan boyuna yaklaşan demir çubuklar, levyelerdir. Geçmişte yaygın olan bu düşünce ve uygulamaların yerini metal aletler olsa da cinler ve muskalar hala rağbet görmektedir. En tehlikelisi ise büyük iş makinelerinin (dozer, kazıcı-excavator ve kepçe gibi) alet edilmesidir. Ne yazık ki devlet, insanına sahip olamadığı kontrol edemediği gibi kullanılan araçların da nerede, ne zaman, hangi amaçla bulunduğu kaydını hiç tutmamakta, tutamamakta ve başıboşluk görülmektedir. Bu bilinçsizlik bir kültürel merkezi, kenti ve içindekileri toptan tahrip etmekte ve yok etmektedir. Bu nedenle devlet vatandaşının ve kullandığı aracın takibini yapmalı ve ören yerlerinden uzak tutmalı, kaçakçı-definecileri ise bu şekilde bulup çıkaracağı yasalara göre en ağır şekilde cezalandırmalıdır. Tahribin bu boyutlara ulaşmasında idarecilerin sorumlu olmasının nedeni budur.

7. Define İşaretleri: Kim Kimin için hazırladı?

Her defineci ve kaçak kazıcının kendi istediği düşünceye uygun bir terminolojisi vardır. Genelde doğadan ve eserlerinden yararlanan defineciler, tek başına duran bir ağaç, şekilli bir kaya parçası ve topraktaki renk değişimine kadar birçok farklılığı işaret olarak görürler. O kadar bilinçsiz ve sorumsuzdurlar ki ana kayanın veya bir yapı taşının içinde para var diye önce kendisi uydurur, sonra inanır ve en sonunda tahrip eder. Define peşinde koşanlar ifade edildiği gibi genelde sahte harita, işaret, rüya, rivayet, bakır çubuk, hikaye, cin, muska ve çoban gibi farklı kaynakları çıkış noktası ve araçlar olarak kullanırlar. Hepsinin amacı hem ailelerini hem de devleti yoksulluktan kurtarmaktır ve buna çok çabuk ve de şüphesiz inanırlar.

Uzman, exper veya defineci olarak tanımlanan kişiler kendi çevrelerinde şifre çözmekte usta olarak bilinirler. Hatta memleketin bir başka köşesinden yüklü miktarda para ödenerek bir uzman getirilir veya o uzmana danışılır. Bu kişilerin görevleri gömüyü veya defineyi saklayan -başta cinlerle olmak üzere- ile bir bağ-iletişim kurmalarıdır. Çoğu kez cinlerle ya fiziksel ya da ruhsal-psikolojik bir savaş verdiklerine inanırlar. İnanışa göre defineyi saklayan verme niyetinde değilken defineci ise almak için yoğun çaba harcar.

İnançlarına göre, merdivenin yıkılması veya kullanılırken tavanın çökmesi gibi sonuçlara yol açacak merdiven tuzağı, kapısı açıldığında düzenle fırlayacak ok tuzağı gibi fiziksel engeller ve tuzaklar dışında dua, tılsım, büyü veya sahiplenmiş cinler ise manevi tuzaklardır. Genelde definelerin manevi olarak korunduğuna inanılır. Bu engelleri aşmak için ise kurban kesme, daha güçlü bir tılsım, büyü çözücüye ve imama ihtiyaç vardır. Oysa Kur'an'a göre Allah dışında (Mâide-5:3) hiç kimse için kurban kesilemez (Hac-22:28, 34), kesilirse putperest inancı devam ettirmek olur. Kültürel mirasın yağmasının önünü açan bu merdiven ve büyü gibi inançların temeli de yoktur.

İşaretler ve semboller ise definecinin çözmesi gereken en önemli sorundur.

Genelde tonlarca altın işaret eden ipuçları arasında yönetici ve liderlerin başta mezarı olduğu düşünülen aslan tasviri, eski toplumların mezarlarını gösteren boğa, uçları açık ve kapalı haçlar, ayakları ölçü alınan topal ayı, burnu istikametinde domuz ve yavruları, yürüyüş yönünde çoban ve sürü, boynuzları ölçülen geyik, altında kesin define olduğuna inanılan kıvrılmış yılan, kuyruğu uzunluğu ve yönüne göre hareketli yılan, aralarındaki mesafe ve yönlerine bakılan yedi civcivli tavuk, horoz veya dokuz civcivli tavuk, yakında su kaynağında mal var deneni salyangoz figürü, tılsım ve büyü olduğu düşünülen tehlikeli gömü olan akrep, figürü harita olarak

kabul edilen balık ve baktığı taraf (genelde su kaynağında), savaş ganimeti ve eşkıya gömüsü için yırtıcı kuş (doğan-şahin), çolak papaz, demir kapı, tam veya eksik parmaklı ayak tasvirleri, el betimi, çeşitli oklar ve putlar, oyma (yakında) ve kabartma (uzakta) göz işareti, yakında binek taşı altını gösteren atlı, düz arazi gömüsü dirgen, kaya ve sert yerdeki gömü için çekiç ve kazma, üzüm salkımı, üçgen, ok, kılıç, baston, makas, köpek, merdiven, dama tahtası, terazi gibi figürler sayılır. Ancak bu sözde işaretlerin bazıları defineci tarafından şaşırtmaca olarak yorumlanır. Aslında bu figürlerin bir kısmı sahteciler/sahtekarlar/dolandırıcılar tarafından çizilmiş veya yapılmış tasvirlerdir. Bir kısım tasvirler ise antik dönem (Bizans ta dahil) eserleri üzerinde yer alan betimlemelerdir. Açıkçası hayal peşinde koşulanlar doğrudan arkeolojik tahribata neden olmaktadır.

Bütün bu uydurma fakat halkı uyuşturan ifade ve inançların mantıklı açıklaması olmadığı gibi din açısından da yeri yoktur. Definenin şifreli olduğunu ve usta definecinin şifre çözerken gömen kişiyle psikolojik savaş vermesi ve birinin galip gelmesinin din ile hiçbir bağı ve ilişkisi yoktur.

Kazmak için ise farklı zaman ve yöntemler vardır: Yeri tespit edilen defineyi çıkarmak için belirli plan yapılır. Kaçak ve gizli bir çalışma olan define kazma başarısızlığı için gece yapılmalıdır denerek uydurma kuralları vardır. Gün ışığında define aranmadığı gibi tam tersine en makbulü gece yarısından sonra yani herkesin uyuduğu geç saatlerdir. Bunun için de karanlığın kötü ruhları uzaklaştırdığı inancı ortaya atılmıştır. Buna rağmen yine de gece güvenli sayılmaz ve kazancıların başlarında bekçi ve gözcüler bırakılır. Ayrıca kaçak kazı için Ramazan ayı seçilir ki sessiz doğada rahat kazı yapılabilir. Bunun için de manevi olarak korunan define bekçileri olan cinlerin el ve ayaklarının bağlı olduğu yalanı uydurulmuştur.

Çevrilen bıçağın keskin tarafının geldiği yön, boynuna muska asılan beyaz horozun kaçtığı veya kaybolduğu yön, durduğu veya öttüğü yeri kazmanın dışında aynı uygulama dışı köpek ile de yapılır. Benzer şekilde akli dengesi olmayan-deli bir kadının durduğu, oturduğu ya da bağırduğu yer kazılır. Çünkü deliler bilinmeyen veya görülmeyen bir dünyanın varlıklarını görür ve özellikle cinler gibi varlıklarla iletişime girdiklerine inanılır. Tek başına yapılan uygulama ise rüyaya yatarak gördüğü define yerine için hayırlı mı hayırsız mı sorarak aldığı olumlu cevaba göre kazı yapılmasıdır. Eğer define yerini gören kişi rüyada zorluk çekerse define yeri olduğu tahmin edilen bölgeden toprak getirilir ve uyuyanın baş ucuna konur. Bakire kızın elbise parçasına sarılı ayet yazıları bir horoz kanadına asılır ve Pazar günü gün ortasında veya batarken arazide eşelediği yer kazılır. Elektronik cihazlardan önce genelde farklı yöntemler kullanılırken bugün bunlar belki de sonuç vermediğinden terk edilmiştir.

Define kazısına gidilirken dönene kadar konuşma yasağı vardır. Güya defineye sahip cinler uyanmamalıdır. Ateş yayan define, defineye sahip çıkan ve üzerine oturan cin bu aceleciliğin sonucudur. Defineye sahip olan ruhlar kazan insanlar üzerinde korku, endişe ve ürperti oluşturur. En önemlisi ise bu manevi güçlerin definecileri birbirlerine düşürmesi korkusudur. Sessizliğin nedeni bu menfaatten kaynaklı korkudur. En ilginç olan ise defineci kazıya gitmeden önce bir hafta cinsel ilişkiye giremez, hayvansal ürünler yiyemez (yoğurt-süt-et-yumurta vs). Hatta define kazısı öncesi abdest alma ve iki rekat namaz kılmak gerekir. Bütün bu şartlara rağmen yanlarında kendilerini emniyette hissettikleri hocaya da ihtiyaçları vardır. Eğer dua, tılsım ve hoca da kar etmiyorsa bu kez 'nasipsiz defineci' sıfatı yakıştırılır.

Aslında bütün bu hayal mahsulü uydurma hikayeleri ortaya atanlar ve defineci-kaçakçıları özendirilen eski eser toplayıcıları ve bunlara inanan yaşlılardır. Kültür düşmanı ve kendi eserini dışarıya pazarlayan kişiye kadar defineci ve kaçak kazıcıların amacı antik kentleri, mezarlıkları, höyük ve tümülüsleri kazarak-tahrip ederek yurt içinde koleksiyonculara ve yurt dışına çıkarılmalarına cahilce-bilinçsizce aracı olmaktır.

8. Definecilerin Sonu: Hayalcileri Fakirleştiren Dedektörler

Aklı başında, iş bilen, zenginlik için kendisini dahi gören ve ticaretin kurallarının açık olduğu bir dünya vatandaşının neden kendine güveni yoktur da eski eser kaçakçılığından medet umar? Ticaretin kuralları ve yolları bellidir ve de bu işte kendisini ehil gören kişi neden zekasını bu yönde kullanmaz? Neden başkasının dedikodusundan, hayalinden yola çıkarak varını yoğunu doğada harcar? Cinlerin ve cincilerin yerini alan yeni aparat dedektörler oldu. Cin, tılsım, büyü tamamen ortadan kalkmasa da definecilikte yeni yöntem, din tüccarlarından dedektör tüccarlarına geçmiş durumdadır. Ülkemizde definecilik özendirilirken, çıkarılan yasalar kaçakçı ve tahribat yapanlar lehine uygulanmakta ve eski eserleri korumak bir mucize halini almaktadır. İş olmayan veya işi olsa bile kendini yetersiz gören, kısa yoldan zengin olma hayali kuran herkes her nedense yönünü eski eser tahribine çevirmektedir.

Açıkça hemen hemen her vatandaşın bu işe giriştiği veya en azından merak edip kulak kabarttığı konu ‘hazine’ muhabbetidir. Definecilik günümüzde şekil değiştirmiş ve kaçak kazılara dönmüştür. “Altın gösteren alet”, “her şeye öter mi”, “nal ve çiviye duyarlı”, “yerin 5 m altını gösteriyor” gibi ifadeler define için cihaz taşıyan defineci ve kaçak kazıcıların en sık kullandıkları tabirlerdir. Yasalarda dedektör kullanımını kısıtlayan herhangi bir madde olmadığından ve 1976 yılında çıkarılan karar ile dedektör ithalinin yasa ile izinli olması nedeniyle yasa yapıcılara-idarecilere acil iş düşmektedir. Yasa yapanlar duruma acilen el koymalı ve en başta üretimi, ithali durdurulmalı ve kullanım alanları sınırlandırılmalıdır. Madencinin gaz, manyetik dalga, inşaatlarda, su ve elektrik tesisatlarında, özel güvenlik işlerinde, hayvancılıkla uğraşanların zararlı metalleri bulma-ölçme-tespit gibi faydalı amaca yönelik örnekleri de vardır. Bu cihazların özellikle metal olan altın, bronz, gümüş, demir vb. maddelere duyarlı örnekleri eski eser bulmak için defineci-kazıcılar tarafından yer gösteren, sinyal veren, alarm ile bildiren aletler olarak kullanılması tehlikelidir. Sonuçta dedektörün uyarı verdiği alan genelde höyük veya antik yerleşim veya geçmişe ait bir yapının-alanın üzeri olduğundan defineci-kaçakçı kazılarının verdiği tahribat da geçmişe dönük olmaktadır.

Bu iş için en kolay yol ise güya hazineyi kolayca teşhis edip sahibine zenginlik sunacak bir dedektör elde etmektir. Neredeyse her eve girmiş olan bu aletlerin sadece ve sadece tek bir amacı vardır: vatandaşı kandırmak ve dedektör satışından para kazanmaktır. Kazma ve kürek yetmezmiş gibi hızla artan iş makineleri ve uydurma-çakma yol gösteren-dedektörler ile memleketimizin ve insanlığın geçmişine savaş açılmış gibidir. Çünkü her bir kaçak kazı, kaçakçı sondajı, iş makinesi ve dinamitin bıraktığı derin yara izi, bir memleketi tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar kültür tahribatı yapılan savaş alanına çevirmiştir.

Bir zamanlar bu topraklarda yaşayanların yapmış oldukları hatalı uygulamalar değerli eserlerin yurt dışına çıkarılmasına izin verdiğinden sürekli bilinçsizlikle ve eski esere düşmanlıkla suçlandılar ve bu suçlama hala devam etmektedir. Oysa 2863 sayılı yasaya rağmen eserlerin yurt dışına çıkışı engellenememiş ve yukarıda ifade edilen 1976 yılındaki (7/11119) karar ile defineci-kaçak kazıcılar bayram etmiş ve bu coğrafyada hiçbir şeyin değişmediğini ispatlamıştır. Bu yasa ile dedektör satışlarındaki artış bugüne kadar gelmiş, ‘define aramak zevklidir’, ‘defineciler çağ atladı’, ‘defineciler için 4 dedektör bir arada’ gibi reklamlarının devamı bugün televizyonda program yapılarak daha ileri aşamaya taşınmış ve defineciler için çağ atlatılmıştır. En vahimi ise çocukların da bu aletlerin reklamlarında kullanılması ve ‘çocuğunuzun içindeki keşfi ortaya çıkarın ve kendi hazinelerini buldukları zamanki heyecanlarını görün’ ifadesiyle toplumun geleceği nesillerin baştan zehirlenmesine sebep olmaktadır. Bu yasa içi-dışı uygulamalara çağ atlatan düşünce “Elmalı Definesi (Karun hazinesi)” gibi malzemelerin bulunması ile durum çığırından çıkmıştır. Hatanın başlangıcı yasaların olmayışı-eksikliği olduğundan tahrip edenler veya dedektör kullanan-reklam yapanlar için bile açılan davalarda sonuçsuz kalınmıştır. Hukuk ise “dedektör kullanılarak çıkarılan tarihi eserler kamuya mal olmuştur” ifadesiyle kullanımına izin vermiştir. 1970’lerden bugüne kadar dedektör reklamlarında arkeolojik eserler de yer almış ve televizyon ekranına reklam amaçlı taşınması ile her eve girmiş, dolayısıyla kaçakçı-defineci sayısında patlamaya neden olmuştur.

Hayali zenginlere ve dedektör satın alan vatandaşa çok basit birkaç soru sormak gerekiyor: Madem dedektörler sizi zengin yapacak neden fakire satıyorsunuz? Ürettiğiniz aletin sonucunu görmek istemiyor musunuz? Yoksa fakiri, garibanı çok mu düşünüyorsunuz? Dedektör alanlara ise şunu soralım: Satana göre ‘tam isabet’, doğrudan sözde ‘define’ yeri gösteren bu cihazları yapanlar aptal mı? Neden hazineyi bulmak için size aleti teslim etsinler? Eğer yer altında neler olduğu gösteren cihazları kullansalardı, tarihin her döneminde en üstün teknolojiye sahip ve bunu üreten askeri birimler yapardı. Arkeoloji yapan kurum ve kuruluşlar hatta bilim adamları da defineciler kadar bu araçlara ihtiyaç duyardı. Bu nedenle dedektör alan ve kaçak kazı yapan herkes aldatılmıştır. Define, hazine (mal) peşinde koşmanın birkaç temel nedeni var:

Birincisi küçüklükten beri zenginler, padişahlar, hünkarlar ve hazineyle dolu doğu masalları ile zengin olmanın kolay yollarını anlatarak çocuk büyütülmesi ve bunu eğitim kitaplarına girmesi: Bu yöntem hayalciliktir. Bu inanç ve bu kader sanki bu topraklara aitmiş gibi etkisini kaybetmiyor. Hatta bu hikayeler zaman zaman dinsel motiflerle de süslenir. Daha da vahimi sadece iletişim araçları değil resmi veya özel müzelerde sikkelerin bir küpten, testiden su akar gibi boşalmasını, akışını gösterir sergileme teknikleridir. Buna kazı yapan bilim insanlarının sürekli mezar kazmaları ve zengin buluntuları, altınları (en güzelini, en değerlisini ben buldum) halkın gözüne sokarak kendi reklamlarını yapmalarıdır. Arkeologların bu tavırları sonucu define çukurlarında artış olduğu, yabancı kişilerin arazilere musallat olduğu unutulmamalıdır.

İkincisi Anadolu halkının ya saflığı (her zaman yabancıya inanır ve sofrasını açar) ya da aç gözlülüğüdür. Genelde Anadolu halkı yabancıya kucak açar ve kötü niyet aramaz. Anadolu halkının bu davranışı ve bilinçsizliği en büyük zararı kendi kültür değerlerinin yağma ve yok olmasına vermiştir. Bugün herkes büyük şehirlerde ve modern bina ve evlerde yaşamakta, içerisini de yine modern ev eşyası ile donatma yarışına girmiştir. Oysa tarihi ve kültürel eser konusunda en büyük suçu, ilgili bakanlık, Osmanlı öncesi diye ayırım yaptığı ancak folklorik-etnografik değerler konusunda çalışma yapmayarak işlemiştir. Daha doğrusu teknolojinin getirdiği modern yaşamın her bölgeye-eve girdiği 1980'lerden sonra bütün metal eserler (gümüş, bakır vs) yağmalanmış, el dokumaları satılmış (halı, kilim vs) ve özgün yöresel mimari yerini betonarme binalara bırakmıştır. Kayıp sadece burada ifade edilen birkaç örnek değildir. Yaklaşık iki yüz yıllık Anadolu kültürü ve mirası da kaybolmuştur. Bu durum ilerleyen dönemlerde kültürel kronoloji çalışmalarında boş bırakılacak, en çok tahribin yapıldığı ve geçmişin izlerinin silindiği dönem olarak anılacaktır. Müzelerde ayrılmış bazı etnografik örnekler ve basmakalıp yazılmış etnografik yayınlar bu kültürü korumak için yeterli olmamıştır ve bunun da sorumlusu ilgili kurum, kuruluş, kişi ve özellikle halkın kendisidir. En azından derleme dil sözcükleri gibi her bölge ve yerleşim yerinde ciltlerce eser basılabilir ve zengin müzeler oluşturulabilirdi.

Üçüncüsü elektronik cihaz (dedektör) üreten firmaların kar elde etmek istemesidir. İnternet sitelerinde, TV'lerde boy göstererek defneciliğin yasal zemine çekilmesi, haklarının verilmesi gibi akla hayale sığmayan istekleri sıralayanlar ne yazık ki geçimini halkı dedektör satışı için hedef gören firma ve sahipleridir. Hatta defneci dernekleri de bunların fikridir ve kurucularıdır ve yaygınlaştırarak pazarlarını genişletmektedirler. Dördüncüsü ise yerli veya yabancı tarihi eser kaçakçılarının, zengin ve koleksiyoncuların yerel halka 'define' umuduyla dolandırması ve koleksiyonlarına malzeme sağlama düşünceleri.

Yukarıdaki gerekçeli sorunlardan kaynaklı olmak üzere defnecilerin tümü kayıp, saklanmış veya unutulmuş yakın tarihin birikimlerini değil doğrudan arkeolojik eserleri tahrip etmektedirler. Bunlar arasında höyükler ve tümülüsler gibi anıtsal ölçülerdeki alanlar dışında antik mezarları kazanlar en büyük zararı geçmişe vermektedirler. Büyü, sihir veya tılsımlı olduğu düşünülen hazine, rüyaya göre hazine arayan, epigrafik belgelerde şifre ve matematiksel hesap üzerine çalışanlar, metal çubuklardan modern elektronik aletlere kadar farklı yöntemlerle define arayanlar ve cinlerle işbirliği yapanlara kadar çeşitli hasta insan tipi bulunmaktadır. Arkeolojik alanların tahribatını artıran en önemli konu defnecilerin hazine, mal, para işaretleri veya yerleri olarak gördükleri geçmiş kültürlerin yüzeyde kalan izleridir. Bunlar su başları (kuyu, kaynak-rezervuar-sarnıç-çeşme), kentlerin ve mezarların yapıldığı yüksek noktalar, antik yapı kalıntıları, antik yapıların giriş ve köşeleri, yaşlı (anıt ağaç) ağaçlar, yol kavşakları, iki suyun birleşim noktası, kaya mezarları ve üzerindeki rölyefli alanlar, kilise, cami, türbe gibi kutsal mekanlar ve bu mekanların temel, taban ve kapı eşikleridir. Bütün bu noktalar sanki tarihi eserler tahrip edilsin denerek bilinçli olarak uydurulmuştur.

Toplumunu şekillendiren yine toplumun temel taşı kadınlardır. Birçok açıdan mağdur durumda, sömürülmekte ve hayatları karartılmaktadır. Bu mağduriyeti yaratan ve ailelerin yıkılmasına-dağılmasına, boşanmaların artmasına ve yüklü miktarda borç yükü altına girilmesinin en büyük nedenlerden biri de defnecilik hayalidir. Hiçbir din adamı tarafından gündeme dahi getirilmediği gibi din adamlarının büyük çoğunluğu maddiyat-dünya peşindedir. Bu anlayışta bir grubun (din adamının) sorunlara çözüm olmasını beklemek hayaldir. Defnecilik faaliyetlerinde din adamlarının yer alması, bu hayalin insanların sorunlarını Kur'an açısından çözümün gerçekleşmeyeceğini göstermiyor mu?

Bugün define peşinde koşmasa da merak duyan insan sayısı neredeyse nüfusa eşitlenmiştir. Üzücü olan şudur ki devlet ve milletin koruması gereken geçmişini batılıların ortaya koyduğu sözleşmeler koruyor. Valetta'da (Malta) 1992 tarihinde imzalanan ve 1999'da onaylanan 4434 sayılı Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi kanununun 3.maddesinde (3-b-iii) dedektör kullanımını "Arkeolojik arama amaçlı metal dedektörlerin ve diğer arama gereçlerinin kullanımını, devletin iç mevzuatında öngörülen hallerde, bilimsel nitelikli ön izne tabi tutmak" ifadesiyle izne tabi tutmasını da görmezden gelmektedir. İkinci yazıda (Defnecilik II) söz edildiği üzere Kur'an'a inanan bir toplumun Kur'an'ı örnek alarak bu işi herkesten önce çözmesi gerekmez mi?

9. Bakılması gereken işaret hangisi?

Aslında görünen ve tahribatı artıran bu işaretlerin kökeninde cahillik ve batılının kurnazlığı yatar. Dini yaşamdaki parçalanmışlığın ve birçok konuda düşmanlığın nedeni de bu, yani cahilliktir. İnsan bilmediği şeyi her zaman düşmandır ve geçmişe de bu gözle bakar. Ancak bilmediğini bilmeyen, sahtekar ve kurnaz insanların

etkisinde kalır ki bunun en güzel örneği eski eserleri tahribat ve defineciliktir. Yasaların ve güvenliğin artırılması ile yeni bir yol arayan batılı zengin koleksiyoncular bu kez saf veya cahil Anadolu halkını definecilik vaadiyle kandırmakta ve bu işe yönlendirmektedirler. Aslında bu konuda katkısı olan dedektör satıcıları ve dini yanlış yorumlayanların da etkisi vardır. Böylece bize ait olmayı tahrip et mantığı her koldan bir virüs gibi toplumu sarmış durumdadır.

Bugün Avrupa bir taraftan bu topraklar benim naraları atarken bir taraftan da daha önce çalarak bedavaya götürdüğü eserlere sahip çıkmak için Anadolu halkını kullanmaktadır. Eğer Anadolu'nun geçmişini tahrip ederseniz bugün Türk-İslam mimarisi veya sanatı denen kültürün köklerini yok etmiş olursunuz ki sonuçta bu topraklarda söz söyleme ve yaşama hakkınız kalmaz. Resmi olarak bin yoldan daha fazla bu coğrafyada yaşamış hem eskiden miras alarak hem de kendisinden katarak oluşturulan kültür Anadolu'nun ta kendisidir ve özü ile, geçmişi ile de uyumludur. İşte din bağı kopardığı gibi kültürel bağı da koparmak isteyen batılılar, eski eserleri tahrip etmeye ve defineciliğe özendirilmekte ve yönlendirilmektedir. Buna içimizde, hatta evimizde misafir ettiğimiz başta televizyon ve çalışanları, cebe giren telefonlar olmak üzere bir sürü ajan sokmakta ve defineciliğin reklamını yapmaktadır.

Batılılar bir taraftan Türk kültürü ve sanatını bu topraklarda yok sayarken bir taraftan da en eski kültürler sizden ve dininizden değil diyerek yanlış yönlendirmektedirler. Defineciler arasında dolaştığı gibi yüklü paraların ödeneceği safsatası da bu amacın yansımasıdır. Hatta Türk kültürünün yapılarını hem tahrip etmişler hem de kendi sahiplerine tahrip ettirmek için Ermeni, Rus, Yunan gibi farklı kültürün eserlerine benziyor diye yıktırmışlardır. Elbette bazı mimari unsurlar eski kültürlerden alınmıştır ancak bunlar yeni düşüncelerle harmanlanmış yeni bir kimlikle ortaya konmuştur. Dolayısıyla insanlığın kültürü ortaktır ve tüm insanlığın malıdır. Bu bağlamda Anadolu sanatı, Türk veya İslam sanatı kökleri çok eskilere giden ve birbirleri ile sıkı ilişki içinde olan geçmişin bir yansımasıdır ve korunmalıdır. Kısaca geçmişi keşif için en güzel işareti ve amacını Kur'an⁸ söylemektedir. Çünkü Kur'an, sadece dini olan sanat demiyor ve geçmiş açısından herhangi bir ayırım yapmadan geçmişi incelemeyi, güzel olanı ve ibret almayı emretmektedir (Yûsuf-12:111). Tabi ibret alınacak bir şey kalırsa!

10. Para için yapılan kazılar: Eski, Batı ve Biz

"...Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır." (Nisâ: 101)

Başta mezar soygunculuğu ve kazıcılığı geçmişten günümüze insanların en eski mesleklerinden biridir⁹. Bu soygunları yapan batılıların Anadolu'nun en güçlü yanı olan inancı önde tutarak kendi amaçları doğrultusunda kullandılar ve kullanmaya devam etmektedirler. Bazıları Amerikan yerlilerine yapılanların benzerlerini bugün bize de uygulamaktadırlar. En büyük yalanları putperest yani pagan (çok tanrıya inanan) insanların mezarlarını açarak ve soyarak batıl inancı ortadan kaldırdıklarını öne sürmektedirler. Bu düşüncenin hiçbir şekilde doğruluk payı, insani, vicdani, ahlaki, kültürel ve hatta dini yeri yoktur. Batılının amacı kendisine eser temin etmek ve her alanda haklılık payı elde etmektir.

Arkeoloji geçmişe ve eserlerine bilgi, ilim, ders açısından bakar. Bunun tersi bir durum kabul edilemez. Çünkü müze rafında, koleksiyonda seyirlik amacıyla "ay ne güzel eser", "ne ilginç", "ne otantik", "sanatsal" gibi bakış açıları genelde insanı asıl bakması gerektiği açıdan uzaklaştırır ve bir yerde herkes değerli ve ünük olan eserleri para ile toplamaya başlar. İşte burada yani paranın devreye girdiği yerde amaçlar da değişir. Ne yazık ki sadece değerli taşınabilir malzemeler değil taşınmaz kültür varlıkları olan ve antik döneme ait olan yerleşim yerleri ve anıt eserlerin kazısı artık bilim değil para için yapılmaktadır. Turizme kazandırmak, para elde etmek amaçlandığı anda kültürel değerlerin anlamı da kaybolmaktadır.

Kaçak kazılar ise eskileri yurt dışına satarak para elde etmeyi amaçlamaktadır. Gerekçeleri ise yurt dışında cevap bulmaktadır; Yabancı müzeler ve koleksiyoncular ekonomik açıdan her eseri satın alabilecek güçtedir

⁸ Enam 11 ("Şunu söyle: Dolaşın yeryüzünde de bakın nasıl olmuş gerçeği yalanlayanların sonu!"); Nahl 36 ("Andolsun, biz her ümmette şöyle tebliğ yapan bir resul görevlendirdik: "Allah'a kulluk/ibadet edin, tâğuttan kaçınm. Sonra bunlardan kimine Allah kılavuzluk etti, kimine de sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde gezip dolaşın da yalanlayanların sonu nasıl olmuş görün").

⁹ Çünkü MÖ.12.yüzyılda yaşamış Mısır'ın güçlü yöneticileri olan Firavunlar kendi dönemlerinde Theb vadisindeki zengin armağanlarla dolu mezarların soyulmasını araştırmak için bir çalışma grubu oluşturmuştur. Kesme taştan ve sağlam yapılan mezarların bile büyük oranda soyulması geçmişten bize ne kadar sağlam mezar kaldığını da sorgulatmaktadır. Mezar kazıları konusunda değinildiği gibi mezar sahipleri beddua etmişler ve mezarlarının açılmamasını istemişlerdir. Batının şeytan akli ise her türlü bahaneyi öne sürerek bu düşünceden vazgeçmez.

ve bu müzeler her kültürün tarihsel kökenlerinin örneklerini sunmak isterken kendi ülkelerinden çıkarmak yerine dışarıdan eser girişine daha fazla kolaylık sağlamaktadırlar. En azından Batılıları, ‘kendi eserine sahip çıkmak’ ve onlar gibi ‘dışarıdan ülkeye eser girebilir ancak dışarıya çıkamaz’ uygulamaları açısından takip etmek gerekmez mi? Ayrıca bu yabancı müzeler, ortak tarihi ve kültürel mirastan pay almaktadırlar. Kendi aralarında sanatsal açıdan değerlendirebilen ortamlar da mevcuttur ve aynı zamanda ziyaretçi avı için çekici bir potansiyeldir. En önemlisi ise her düzenleme kendi aralarından çıkmasına rağmen doğu ve batı diye ikiye ayrılmış dünyada her esere kendi menfaatleri açısından bakarlar. Bu durumda eski eser kaçakçılığı konusu da sonuçsuz kalmaktadır. Bu amaçla inançlı olduğu halde kaçak kazı yapanlar, mezar kazanlar, eski eser satanlar inanıyorlarsa eğer milli ve dini açıdan da hatanın pençesindeirler.

Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı ve Koruma’nın seyri genelde batıya endekslidir. Batılılar eski eserleri kaçırmak için her türlü cambazlık ve kurnazlıkla bu alanda da niyetlerini ve güçlerini göstermişlerdir. Hatta eski eserleri kaçırmak için izin vermediği takdirde Osmanlı’ya savaş açacağını açıkça söyleyen Alman elçisi gibi çok sayıda sivri dil ve bela da vardır. İster Osmanlı Devleti’nin zayıf olduğu dönem veya geçmiş konusundaki bilinçsizliği isterse Batılı’nın edepsizce saldırması olsun hiçbir zaman Anadolu kültür tarihine ait eserlerin yurtdışına çıkarılmasının haklı yanı yoktur ve savunulamaz.

Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminde Anadolu’yu hangi amaçla olursa olsun ziyaret eden batılı gezgin, görevli, seyyah veya ajanlar, o dönemde halkımızı sürekli olarak bilinçsizlikle suçladılar. En çok dillendirdikleri konu eski eserleri kireç kuyularında erittikleri iddiasıdır. Oysa H. Schliemann’ın Troia’da yaptığı gibi bilimsellikten uzak ve doğrudan kendi amacı olan defineye yönelik (Sönmez, 2020) tahribatçı ve yıkıcı kazılar yaptıklarını düşünmezler mi? Onlara göre kendileri bilimsel kazı yapmaktadırlar. Oysa tüm konuşma ve çıkışları, kendi yalan ve yağmalarını bastırmaları içindir. Son dönemlerinde, yani batılılar gelene dek, yerinde duran eserleri yağmalamayan Osmanlı Devleti (çoğu kez bilgisiz, ilgisiz ve bilinçsizdir), (Madran, 1986) her nedense eski eserleri koruyamadı ve tahrip ediyor algısı ile sıkıştırıldı. Oysa yağmalayan kendileridir çünkü bugün modern dünyanın en zengin ve en fazla ziyaretçi çeken müzeleri, içerisi Orta Doğu’dan çaldıkları eserlerle dolu müzelerdir. Bugün de aynı anlayış devam etmektedir. Bunun nedeni ise Türkiye’de kamu kurum kuruluşlarından yörede yaşayan vatandaşa kadar geçmiş kültürlerin tahribine ya göz yumduğu ya da bizatihi içinde bulunduğu düşüncesidir. Bu noktada çözüm doğrudan devletin arkeolojik kazılara ve koruma-güvenlik sorunlarına odaklanmasında yatmaktadır.

Elbette batının yağmasına kadar herhangi bir koruyucu önlem yoktur ve alınanlar da yetersiz kalmıştır. Bugün de tahribat hem yasalardaki boşluk ve uygulamanın yetersizliğine göz yuman devlet, hem de bilinçsiz vatandaşlar eliyle yapılmaktadır. Oysa günümüzde herkes güya eğitilmiş ve medeni olduğu halde, batılılar gibi yağmacı davrananlar da onlardan değil midir? Kim ki eski eserleri, arkeolojik yerleşimleri, kendi kültürel mirasını tahrip ediyor veya yurt dışına çıkmasında herhangi bir şekilde tahribat, definecilik ve kaçakçılık işinin içinde yer alıyorsa yukarıda bahsedilen batılı zihniyetten hiçbir farkı yoktur. Üstelik hırsıza kabahatini gizlemesine ve dolayısıyla batının sesinin yükselmesine de neden olmaktadır.

11. Yasal Definecilik veya Define Araştırma Doğru Mu?

Definecilik arkeoloji bilimine ve geçmişe en fazla zarar veren düşünce ve harekettir. Türkiye’de definecilik yasadır ve definecilik veya define araştırması yapmak 2863 sayılı yasada belirtilen kurallara göre yapılır. Define araştırılacak alanın eski eser (arkeolojik-ören yeri-sit alanı) olmaması, eski esere zarar vermeyecek şekilde yapılması, araştırmacının eski eser kaçakçılığı veya buna yakın bir suçla cezalandırılmamış olması gibi şartların yanında resmi makamların gözetimi altında yapılması ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden resmi izin alınması gerekir. Gerek define araştırılmasında gerekse tesadüfen ele geçen eserlerin alımı için kanun ve yönetmelikte gösterilen hususlara göre hareket edilir. Ancak define arama ile yapılan tüm kazı ve etkinlikler eski eser tahribatını artırmaktadır. Bu şekilde yani define veya kaçak kazı ile bir şekilde koleksiyon ve müzelere ulaşan eserler buldukları yerlerden gizli ve belgelemeden alındıklarından daha sonra arkeologlar tarafından incelenmeler bile artık bilimsel değerlerini kaybetmişlerdir. Dolayısıyla ait oldukları toplumun ve kültürün aydınlatılmasına katkıları olamaz. Ancak “define ruhsatı” veya izni gibi düzenlemeler eskiyi tahrip ve defineciliği özendirilmekte ve kendi işi başından aşkın, asıl işlerini yapamaz duruma gelmiş ve birer depoya dönüşmüş mekanlara sıkışmış müzecilerin de tüm enerjisini almakta ve çoğu kez halkı müzeci ile karşı karşıya getirmektedir.

Mezar soygunculuğunun ve defneciliğin altında yatan gerçek neden veya defnecilik adı altında kazı ve izinlerin bu memlekete değil batıya yaradığı ne zaman anlaşılacak? Çünkü saf (?) Anadolu halkı define, gömü, altın bulma ve kısa yoldan zengin olma hayali ile doldurulmakta ve çıkan eserleri yurtdışına satmaktadırlar. Bunun önlenmesi için çok şey söylendi, söyleniyor ve söylenmeye devam da edecektir. Devlete ve müzecilere yükü ise çok daha ağır olmaktadır. Hem örneği olmayan bir garip uygulama ve yönetmelikle resmiyet kazandırılmakta hem de işi başından aşkın müzecilere yük getirmektedir. En üzücü olanı ise bu yolda varını yoğunu bir ana kaya, bir ağaç gövdesi altında olduğuna inandığı hazine peşinde harcayan insanımızın sayısının hiç te az olmamasıdır. Bizleri üzen ise yerinden ve bulunduğu mekandan koparılıp yurt içi veya dışına kaçırılmış eserin tekrar yerine konmadığı için arkeolojik değerinin kaybolmasıdır. En acı olanı ise geçmişe ait kültürel mirası define adı altında arkeolojik merkezlerin tahrip edilmesine insanımızın alet olmasıdır. Batı dünyasına ise güvensiz ve geçmişe sahip çıkmayan bir yüz ile tanıtılmaktayız. Kaçakçılık konusunda ise batılı bize dolaylı yollardan yaptırdığı yasalarla kapıdan girmek yerine bacadan girmekte ve her seferinde başarmaktadır. Peki biz ne yapıyoruz?

Kendi geçmişimizi bile kayıtlarımızı tutan batıdan öğreniyoruz. Buna dışarıdan bakanların bir anlam verememesi normaldir. Çünkü bize ait olanların arşivi hala batı tarafından tutulmakta, toplum üzerine çalışılmakta ve geçmişimiz onlar tarafından daha ciddiyetle ele alınmaktadır. Verdiğimiz koruma uğraşı ve kazıların hemen hemen hepsi içtenlik ve özveri ile yapılmaktadır. Hem devletin koyduğu yasalardaki boşluktan doğan sorunlar hem de vatandaş ile de savaş verilmekte ve arazide çalışan arkeologlar bir nevi koruma görevlisi ve ören yeri bekçisine dönüşmektedir. Çıkarılan tüm yasalar geçmiş mirasın tahribini hızlandırmakta ve buna uyan yerel yönetici ve vatandaşlar ise adeta arkeologlardan mal kaçıran gibi kültürel mirasımızı anında yok etmektedirler.

12. Define Aramak veya Geçmiş Tahrifat Aynı Şey Değil Mi?

Çok da masum görünen ve hatta hem yasal dayanağı olan define arama işi, aynı zamanda dini unsurları kullanarak kazı yapmak, açıkça ifade edildiği gibi gerçek amacının dışında yürümektedir. Define arayanlar gereksiz, eksik ve yanlış bir yasa da yer bulan “define arama izni” adı altında doğaya ve kültürel mirasa zarar veriyor, eski eser kaçakçılığı yapıyor ve bunu da atadan-dededen, Ermeni’den, Rum’dan kalan saklanmış para arama olarak yutturmaya çalışıyorlar. Oysa kazdıkları yerler antik kent, yerleşim ve toprak yığılma mezar (tümülüs) gibi taşınmaz kültür varlıklarıdır. Daha da kötüsü eskiden yapılan define arama yöntem ve araçları değişmiş fakat zihniyet değişmediğinden hızlı bir şekilde bu kez cinciler yerini dedektörler, kazma-kürek yerini matkaplar, dinamitler ve iş makinaları almıştır. Define hastalığına yakalanmış vatandaşları tedavi etmek ve gönüllerini almak için ‘define arama izni’ çıkarmak hastayı iyileştirmediği gibi hastalığa çare de değildir.

Define aramak resmi iznin dışına çıkmakta ve kaçak kazıya dönüşmektedir. Çünkü definenin kendisi hayal ve varlığı şüpheli olduğundan doğrudan arkeolojik eserler üzerinden anlatılmakta, anlaşılmakta ve kaçak kazılar yapılmaktadır. Eski eser kaçakçılarının en fazla üzerinde durduğu, defneciliği özendirmediği, dedektörleri yaygınlaştırmak için reklam yapmalarının nedeni arkeolojik alanları hedef göstermektir. Bunun için kendilerine bol malzeme verecek olan ören yerleri, höyükler, tümülüs ve nekropoller (mezarlıklar) seçilmekte ve kaçakçılar bu tarafa yönlendirilmektedir. Sonuçta bu coğrafya veya kazılan bölgenin kültürü tamamen yok edilmektedir. Bu tahribata engel olmak için 2863 sayılı kanunun 50.maddesindeki¹⁰, define arama izninin acilen kaldırılması gerekir.

Yasaya göre define taşınır eşya olarak isimlendirilirken taşınmazlar zarar görmüyor mu? Dayandığı Türk Medeni Kanunu’nun (TMK) neresi medenidir ki medeniyet eserlerine izin vererek zarara yol açıyor.

¹⁰ 2863 sayılı Kanunun 50 Maddesi: *Define arama:*

Madde 50 – “Define aramak isteyenlere, bu Kanunun 6 ncı maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak belirtilen yerler ile tespit ve tescil edilen sit alanları ve mezarlıklar dışında, Kültür ve Turizm Bakanlığınca define arama ruhsatnamesi verilebilir.

Define aramak isteyenlere aynı süre içinde birden fazla yerde arama izni verilemez. Define arama izni, başkalarına devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Define aramada, Kültür ve Turizm Bakanlığından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temsilci olarak gönderileceklerin yolluk ve yevmiyeleri ile zaruri giderleri arayıcı tarafından karşılanır. Bu iş için gerekli olan ödenek, Bakanlıkça, define arayıcısından peşinen tahsil edilip bir Devlet bankasına yatırılır.

Arama ruhsatının verilmesi, define arayıcından istenecek belgeler, aramanın yapılması, çıkan defineden arayıcıya tanınacak haklar, Kültür ve Turizm Bakanlığınca ile Maliye Bakanlığının birlikte düzenleyeceği yönetmelikte belirtilir”.

Gömülmüş eserin zamanı ve maddi değerini kim belirleyecek? Tabiat varlığı diyerek yasalarda detayda tabiatı tahrip etmek, kültür varlığı diyerek eksik yasalarla kültür varlıklarını tahribe yol açmak yasa ve yasal mıdır? Define adı altında çıkarılarak satılan eserler nerede acaba? Milyarlarca dolar harcayarak ve daha güzel çalışmalar ortaya koyacak kişilerin zamanını harcayarak eseri geri getirmek sadece vitrini süsler. Oysa arkeolojik eser yerinden alındığı zaman tekrar okumanın zorlaştığı bir sayfa gibidir ve doğrudan kültürün tahribidir. Aslında çalınan eseri geri getirmek yerine kültür ve eser katili yetişmesine engel olarak ve onların yollarını ortadan kaldırarak bu cinayetlere son vermek gerekir. Özetle ilk ve orta öğretim müfredatına memleketi bu kadar meşgul eden konu ve kültürel miras eğitimi dersleri bir değil her yıl konmalı ve uygulaması da yapılmalıdır. Üniversitede çeşitli benzer bölümleri bulunan arkeoloji ve diğer bilim dallarına ilk ve ortaöğretim programında yer verilmemesi ne acıdır. Bir resim veya müzik dersi ve onlardan daha önemsiz midir?. En azından Kültür ve Turizm Bakanlığı adı altında bir bakanlığın temelini oluşturan kültürel yapı için Milli Eğitim’de düzenleme şarttır.

Anadolu’nun en değerli tek kültürel mirası, Osmanlı camileri gibi görünüyor. Çünkü bilinçsizlikten de öte halkın inancına ve manevi sembollerine dokunmaktan korkuyorlar. Camilerin en değerli yönü ise halıları ve çinileri idi. Halılar gitti ancak çinileri de zaman zaman tahrip edip satarak kısa yoldan para kazanma hevesinde olanların yani soyguncuların tahrip ettiklerini duyuyor ve okuyoruz. Oysa Mimar Sinan ile en yüksek noktaya erişen camilerin süsü çok sade ve ölçülü olmasıdır. Ne yazık ki inanç bağlamında da süsü cemaat olan camilerin görsel süsü çinilerden de mahrum kalıyor artık.

Ülkemizde bugün geçmiş kültürlere, anıtsal eserlere zarar vermek, dağı taşı köstebek gibi eşelemek, dinamik patlatmak, makine ile höyük ve tümülüsleri yerle bir etmek doğal karşılanmakta ve dolayısıyla ‘korumaktan’ çok daha kolay ve de hızlı gerçekleşmektedir. Aynı şekilde eski eserleri, doğru olmadığı halde toplayarak koleksiyon yapmak üniversitede araştırma yapan bilim adamına verilen ‘izinden’ daha kolaydır. Bir bakıma ‘bilimsel araştırma ve kazı yapmak’ define kazısı yapanlara verilen izin ve hoşgörü karşısında suç derecesine düşürülmüş, aşağılanmış ve hakaret edilmiştir.

Diğer taraftan geçmiş ve arkeoloji dünyasını ilgilendiren yasalar bilim insanını ve geçmişi korumak için değil kaçakçılığı, hırsızlığı, modern yapılaşmayı korumak için yapılmaktadır. Neredeyse bu antik eser bu adamın işine engel oldu, zarar verdi, bilim insanları kültürel mirası koruyamıyor denecek seviyede eski eserlerin ve koruyanların suçlandığı ters mantık yürüyor. Yani kırıp döken, çalan, satan ve tahrip eden, ceza almak yerine daha da teşvik ediliyor. Defineciye ve koleksiyoncuya gösterilmeyen prosedür, mevzuat veya bürokrasi, kazıdan çıkan bir poşet malzemenin çalışılması veya arkeoloji öğrencisine gösterilmesi için uygulanmaktadır. Oysa bu durum tersine dönmeli ve arkeologlara hırsız veya güvensiz muamelesi yapılmaktan vazgeçilmelidir. Daha da önemlisi hırsızlığı ve hırsızlığı övecek yasalardan vazgeçilmeli, yayınlara ise engel olunmalıdır.

Geçmiş tahrip etmenin nereye varacağını gözlerinizi kapatarak -birbirinden esinlenerek- günümüze gelmiş eserlerin olmadığı bir dünya hayal edin. Sonuçta hafızasız bir toplum doğacaktır.

13. Değerlendirme ve Sonuç (İnsanlığın Hafızası Kayboluyor)

Geçmiş toplumları, insanlığa hükmetme güçlerini ve bıraktıkları eserleri Kur’an bile över ve güçlü, görkemli, parlak olarak tanımlar. Ancak kültürsüz toplumlar kendi kimliklerini hem de kendi bireyleri tarafından yok ederek küçük duruma düşürürler. Burada yeniden arkeoloji ve eski eser (antika) merakına dönmek ve arkeolojinin eski eser toplamak olmadığını hatırlatmak gerekir. Çünkü arkeoloji göze güzel gelen, değerli, paha biçilmez eserler ile uğraşmaz. Bu mantıkla Avrupalılar tarafından kazılar yapıldı ve o dönemde henüz arkeoloji bilimi başlangıç aşamasındaydı. Oysa arkeoloji artık laboratuvarlarda analizler ile sonuçlandırılan, kazılan eserin bulunduğu yer, dönem, çevre ile ilişkisi üzerine insan merkezde olmak üzere yapılmaktadır. Artık arkeoloji, her esere insanlığın geçmişi açısından ne tür bir anlam ifade etmektedir sorusuna cevap aramakta ve bu gözle çalışmaktadır. Günümüz özenle ve titizlikle yapılan hasta ameliyatının sadece kesip biçmek olmadığını, hastalığın teşhis, tedavi ve yayılımı için uğraşmak gibi, arkeoloji bilimi de nedenler ve sonuçlar ile uğraşmaktadır. Bu nedenle eski bir yerleşimden veya mezardan kazılan, kaçak yolla alınan veya satılan bir eser özgün, bulunduğu yer ile birlikte değerlendirilemeyeceği için bilgi eksikliğine neden olmaktadır. Her eser yeri ve ilk bulunduğu şekliyle ele alınmalıdır ki insanlığa faydalı olsun aksi halde özel koleksiyonda saklanan bir eser çoğu kez sanatsal olarak değerlendirilir fakat geçmişe dair bilimsel sonuç vermez.

Çok fazla eser çıkarmak, koleksiyonları veya müze vitrinleri göz alıcı eserlerle doldurmak olsaydı bu işin en almasını arkeologlar yapar ve üstelik güneşte yanmadan, terlemeden, toz yutmadan, bir çadır altında oturarak işi

devasa iş makineleri ile kazar ve elekten geçirerek değerlisini seçerek bu işi çözer ve zengin eserlere sahip olurdu. Defineci ve kaçakçının amacı arkeolojinin tersine en değerli eserleri kısa yoldan tahrip ederek kazmak ve zenginlerin vitrinlerini daha da çeşitlendirmektir. Hele hele geçmişe ait eserlerle zengin olmak veya birilerini zengin etmek en büyük hatadır. Oysa kültürü belgelemek, geçmiş insanları anlamak, gelecek nesillere ders veya ibret olsun deniyorsa kaçakçı ve kaçak kazıyı, defineciliği özendirmek yerine bilimsel çalışma yapılmalı ve tüm yasalar bu yönde hazırlanmalıdır.

Kim ki müzeleri ve koleksiyonları doldurmak veya eserlerin tahribini kolaylaştıran yasaları çıkarmak istiyor veya çıkarıyorsa bilinsin ki gelecek nesillerin hakkı olan ören yerleri, höyükler, anıtsal eserler, tümülüs mezarlar, kültürel mirasımız ve insanlık adına kendi varlığımızın belgelerini bir kaç açgözlü, nefsi doymaz yerli ve yabancı zenginin, tüccarın ayağına sermektedir -ki kabul edilemez. Çevrelerinde geçmişe ait her türlü eser, belge, arkeolojik eser bulunan ve bunlara sahip olması, koruması gereken kişilerin yani idarecilerin bu işe göz yumması, aracı olması, tahrip ederek üzerine ev yapması veya yaptırması da hem yasal değil, hem ahlaki değil, hem de doğru değildir.

Devlete, topluma, her tür gruba ve üzerinde yaşayan ve yaşayacak herkese ait olan bu topraklar altında var olan her şeyde üzerinde yaşayanların ve yaşayacakların hakkı vardır. Araziniz, bahçeniz veya tarlanızın tapusu sadece üzerindeki tarım toprağı içindir. Ekip biçebilir, belirli şartlarda ev yapabilirsiniz ancak daha aşağıda bulunan ister maden ister kültür hazineleri olsun kazamaz, alamaz, çalamazsınız. Üstelik kültürel hazine paraya çevrilecek maden değildir. Tam tersine geçmiş ve gelecek nesillerin birikimi ve kimliğidir. Yasalar gereği arazi, tarla veya iş yerinde çalışma sonucu bulunan eserlere müzeye getirildiği zaman ödül amaçlı para ödenmektedir. Ancak vatandaşın müzeye eski eser satmak için bir başka yol olarak görmesi de sahtekarlıktır ve devletin malını yine devlete sattığı için haramdır. Bu tür bir düşünce daha fazla tahribat, sahte eser ve kaçakçılık doğurmaktadır.

Her ne kadar yasalar kişilerin keyfi için değiştirilse de, kaçakçılık-definecilik için açık kapı bırakılsa hatta serbest yapılırsa yani izin verilse dahi haramdır. Madene izin alıp kazılabiliyorken 'eserler neden kazılmasın' diyenler ise arkeolojinin ne olduğunu iyice kavramalıdır. Çünkü biri jeolojik oluşumdan kaynaklı bir madendir diğeri ise tüm insanlığın belgesi ve arşividir. Daha açıkça söylemek gerekirse arkeolojik alanlar ve anıt eserler, taşınabilir tüm maddi kültür bizim kültürümüzdür, insanların saklı belgeleridir, mahremleridir, yabancıya peşkeş çekilemez.

Dikkat ederseniz en değerli devlet büyükleri ve kurucular, çağ atlatanlar genelde geçmiş bilincine sahip olanlardır. Sadece Fatih Sultan Mehmed'i (Madran, 1986: 14) ve M. Kemal'i¹¹ anmak yetmez. İnsanın doğası gereği kendi zaaflarından biri de geçmişi ve yaşanmışlıkları unutmaktır. Unutulanları ise toprak saklamaktadır. Siz geçmişi öteleseniz, unutsanız dahi geçmiş sizi hep hatırlar ancak önemli olan güzel hatırlanmaktır. Çünkü yeryüzünde hiçbir şey gizli kalmaz. Bunu büyük oranda özellikle arkeoloji ve filolojiden öğrenmekteyiz. İster resim yazısı isterse sesli harfleri yutan (stenografi) yazılar yani ilk yazı örnekleri ve benzer şekilde günümüz internet iletişim yazısı olsun insanlığın bilgi hazinelerini anıtlara, mezarlara, anıtsal yapılara ve dahası kapısından boş girip yüklü çıkan kitaplara varıncaya kadar her eski esere işlenmiştir. Bir kültür mirası eserin illa ki yazılı belge olması da gerekmez. Ancak yazılı belgeler ve bunları anıtlar üzerine kazımak kentleşme veya yerleşik düzenin getirdiği geleneksel sanat eserleridir. Geçmişten bize kalan yazılı ve yazısız her eser kültürel kimliktir ve bunun kaybolmasına göz yumulmamalıdır.

Geçmişe ait toplumların ve insanların kendilerini bilzile bıraktıkları ile anlattıkları unutulmamalıdır. Geçmiş korumak ve yeni nesillere aktarmak uygarlığın, medeni olmanın ve dahası doğru insan olmanın da bir gereği, nişanesidir. Hafızasını kaybetmiş bir insanın kendini ve atasını tanıması mümkün olmadığı gibi geçmişini kaybedenler de hafızasız toplumlardır. Bu zengin hafızaya sahip geçmiş, define anlayışı ile tahrip etmek ve buna uygun zemin hazırlamak ise başını duvara çarpan ve geçmişi bilinçsizce unutmaya çalışan aptaldan başka ne olabilir ki?

¹¹ M. Kemal Atatürk, "Tarih araştırmalarında arkeoloji ve antropoloji başta gelir, tarih bu bilimlerin çıkardığı belgelere dayandıkça sağlam temelli olur", yine "Çağdaş uygarlığı anlayabilmek, kavrayabilmek, dünyadaki eski uygarlıkları, insanlığın ilk uygarlıklarını doğru tanıyabilmekte mümkündür" diyerek hem geçmişi tanımanın temelinde arkeolojinin olduğunu hem de güncel sorunlara bakabilmenin şartını arkeoloji bilimi ile açıklamıştır.

Kaynaklar

- Archer, S. N. ve Bartoy, K. M. (2006). *Between Dirt and Discussion: Methods, Methodology, and Interpretation in Historical Archaeology*, Berkeley.
- Binford, L. (1968). *New Perspectives in Archaeology*.
- Hester, T. R., Shafer, H. J. ve Feder, K. L. (2009). *Field Methods in Archaeology*, Routledge.
- Hodder, I., Shanks, M. & Alexandra, A. & Buchli, V. & Carman, J. & Last, J. & Lucas, G. (1995). *Interpreting Archaeology, Finding Meaning in the Past*, Routledge 1995.
- Hodder, I. ve Hutson, S. (2004). *Reading the Past, Current Approaches to Interpretation in Archaeology*, Cambridge 2004.
- Karaduman, H. (2007). *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı*, Ankara.
- Kuşçu, D. (2019). Hukuki Olarak Define Arayıcılığı, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25.2, 2019, s.1093-1130.
- Konyar, E. (2008). Türkiye’de Definecilik: Eski Eser Yağması, *Toplumsal Tarih*, 185, 2008, s.2222-2227.
- Koşay, H. Z. (1974). *Define Arama Hastalığı, Makaleler ve İncelemeler*, s.117-119.
- Madran, E. (1986). Osmanlı Devleti’nde “Eski Eser” ve “Onarım” Üzerine Gözlemler, *Belleten*, 195, 1986, s.503-546.
- Mumcu, A. (1969). Eski Eserler Hukuku ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26.3-4, 1969, s.45-78.
- Özdoğan, M. (1993). “Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Bazı Öneriler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36.1-2, 1993, s. 355-366.
- Rathje, W. L., Shanks, M. ve Witmore, C. (2013). *Archaeology in the Making, Conversations through a Discipline*, New York 2013.
- Renfrew, C. ve Bahn, P. (1996). *Archaeology: theories, methods and practice*, London.
- Sevin, V. (1995). *Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı*, Ankara.
- Şenesen, İ. (2016). Türkiye’de Define ve definecilikle ilgili inanışlar ve bu inanışların Motif İndex’e göre değerlendirilmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25.2, s.283-298.
- Shanks, M. (1991). *Experiencing the Past: On the Character of Archaeology*, London.
- Schnapp, A. (1996). *The discovery of the past, the origins of archaeology*, British Museum.
- Sönmez, A. (2020). Anadolu’dan Kaçırılan Miras: Troya Hazinesi, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 8.21, s.12-40.
- Trigger, B. G. (2006). *A History of Archaeological Thought*, Cambridge University Press.
- Uysal, A. E. (1985). Beliefs and Practices Regarding Hidden Treasure in Turkey, *Erdem Dergisi* 1.1, s.107-110.
- Yaşa, F. ve Açıık, T. (2021). Güneşin Altında Yeni Bir Şey Yok’: 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’nda Define Hikâyeleri”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 8.21, s.315- 331.
- Yolcu, M. ve Karakaya, H. (2017). Definecilik Folkloru”, *Karadeniz Araştırmaları* XIV.54, Yaz 2017, s.117-133.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
